

Švietimo ir mokymo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibrėžtų tikslų

Pasirengimas bendrai Europos Komisijos/Tarybos 2006 metų ataskaitai

LIETUVOS RESPUBLIKA

1. ŠVIETIMO POLITIKOS FORMAVIMAS IR LISABONOS STRATEGIJA

1.1. Kaip atsispindi Lisabonos strategija Lietuvos švietimo politikoje nustatant švietimo modernizavimo ir investicijų prioritetus?

Siekama daugiau investuoti į žmogiškųjų išteklių plėtrą įgyvendinant Lisabonos siekius

Europos Sąjungos siekiai, numatyti Lisabonos strategijoje ir su švietimu susijusiuose ES dokumentuose, tiesiogiai integruojami formuojant nacionalinę švietimo politiką, įstatymus ir pagrindinių švietimo ir studijų sričių vystymo strategijas, planuojant investicijas į žmogiškuosius išteklius.

Įgyvendinant Lisabonos strategiją, Bolonijos, Kopenhagos procesų gaires bei Valstybės ilgalaikės raidos strategiją ir Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programą, kuriant bendras Europos aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų erdves, prioritetinėmis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslinių tyrimų plėtros kryptimis artimiausiu laiku išlieka pastangos didinti užimtumą, pramonės konkurencingumą ir stiprinti šalies intelektualinį potencialą.

Paminėtini naujausi Lietuvos Respublikos politikos dokumentai, kuriuose siekiama įgyvendinti Lisabonos strategijos nuostatas ir numatoma pagerinti investicijas į žmogiškuosius išteklius:

*Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas*¹ (BPD) (LR Vyriausybės patvirtintas 2004 m. rugpjūčio mėn.).

*Naujos redakcijos Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas*² (LR Seimo priimtas 2003 m. birželio mėn.).

*Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos*³ (LR Seimo patvirtintos 2003 m. liepos mėn.).

*Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programa*⁴ (LR Vyriausybės patvirtinta 2005 m. sausio mėn.).

*Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija ir jos įgyvendinimo veiksmų planas*⁵ (LR švietimo ir mokslo ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministrų patvirtinta 2004 m. kovo mėn.).

Lietuvos 2004-2006 m. bendrasis programavimo dokumentas (BPD)

2004 m. priimtas Lietuvos 2004-2006 m. bendrasis programavimo dokumentas (BPD), kurio vienas iš pagrindinių tikslų – sąlygų žinių pagrindu veikiančios ekonomikos plėtrai sudarymas. BPD strategija atsižvelgia į strateginius švietimo ir profesinio mokymo tikslus, kurie buvo iškelti 2001 m. Europos Tarybos susitikime Stokholme, t.y.: 1) ES švietimo ir profesinio mokymo sistemų kokybės ir veiksmingumo gerinimas; 2) švietimo ir profesinio mokymo sistemų prieinamumo užtikrinimas visiems gyventojams; 3) švietimo ir profesinio mokymo sistemų atvėrimas kitų pasaulio šalių gyventojams. Reaguojant į Europos Vadovų Tarybos iškeltus uždavinius, t.y. pasiekti, kad iki 2010 m. Europos ekonomika taptų konkurencingiausia, žinių pagrindu veikiančia ekonomika pasaulyje, BPD strategijoje daug dėmesio skiriama švietimo tobulinimui, profesiniam mokymui ir aukštajam mokslui.

Siekiant skatinti investicijas į žmogiškąjį kapitalą numatoma panaudoti struktūrinių fondų lėšas pagal BPD 1 prioritetą „Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra“ ir 2 prioritetą „Žmogiškųjų išteklių plėtra“. Europos socialinio fondo finansuojamo BPD 2 prioriteto 2.4 ir 2.5 priemonių tikslai sėkmingiau gali būti pasiekti derinant ir papildomai užtikrinant sinergetinius saitus tarp ERPF ir ESF paramos (projektų grupėms). ESF remiamos priemonės pirmiausia susijusios su 1 prioriteto 5 priemone „Darbo rinkos, švietimo, profesinio rengimo, mokslo ir studijų bei socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra“. Žmogiškųjų išteklių plėtrai skiriamas labai svarbus vaidmuo siekiant užtikrinti, kad darbo jėga geriau atitiktų darbo rinkos reikalavimus ir būtų

¹ [http://www.finmin.lt/web/stotis_inf.nsf/0/BA52679E81AFE651C2256EC10033AEA7/\\$File/BPD.doc](http://www.finmin.lt/web/stotis_inf.nsf/0/BA52679E81AFE651C2256EC10033AEA7/$File/BPD.doc)

² <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=238731&Condition2>

³ <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=215471&Condition2>

⁴ <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=249299&Condition2>

⁵ <http://www3.lrs.lt/c-bin/getgr?C1=bin&c2=230967&c3=7420>

puoselėjama mokymosi visą gyvenimą kultūra. Įgyvendinant žmogiškųjų išteklių plėtros prioritetinę kryptį, bus investuojama į šias veiklos grupes:

- nedarbo mažinimą ir veiksmingesnę nedarbo prevenciją;
- gebėjimo prisitaikyti prie pokyčių plėtrą;
- tikslinį socialinės integracijos skatinimą;
- mokymosi visą gyvenimą skatinimą;
- pakankamo skaičiaus aukštos kvalifikacijos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (tyrimai ir plėtra) srities bei inžinerinių mokslų specialistų parengimo užtikrinimą siekiant kompensuoti senstančios darbo jėgos neigiamą poveikį, kuris šiose srityse yra ypač ryškus.

Naujos redakcijos Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas

Lietuvos Respublikos Seimas 2003 metais priėmė naujos redakcijos LR švietimo įstatymą, kurio nuostatos atitinka pagrindinius Lisabonos strategijos švietimo srities siekius. Įstatymas sudaro sąlygas toliau plėtoti ir tobulinti šalies švietimo sistemą. Jame reglamentuojama ne institucinė švietimo sistemos sandara, bet lankstus ir kokybiškas mokymo procesas. Įstatymas orientuotas į besimokantį asmenį – tiesioginį švietimo sistemos paslaugų vartotoją. Kiekvienam asmeniui laiduojamas bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimas ir sudaromos sąlygos tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują. Pagal įstatymą švietimo sistema yra lanksti, sąryšinga ir atvira, pagrįsta įvairių formų ir institucijų sąveika; sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą; siekia kokybiškų rezultatų racionaliai ir taupiai naudodama turimus išteklius.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos

Lietuvos Respublikos Seimas 2003 m. liepos 4 d. priėmė pagrindinį Lietuvos Respublikos švietimo raidos politinį dokumentą „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų“. Strategijos nuostatose įtvirtinti šie pagrindiniai švietimo plėtotės tikslai:

- 1) sukuriama veiksminga ir darni, atsakingu valdymu, tikslingu finansavimu ir racionalių išteklių naudojimu pagrįsta švietimo sistema;
- 2) išplėtojama tęstinė, mokymąsi visą gyvenimą laiduojanti ir prieinama, socialiai teisinga švietimo sistema;
- 3) užtikrinama švietimo kokybė, atitinkanti atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens ir visuotinius dabarties pasaulio visuomenės poreikius.

Šiame dokumente numatomos pagrindinės švietimo gairės ir rodikliai, tiesiogiai susiję su Europos Sąjungos švietimo gairėmis: sumažinti anksti paliekančių mokyklą (iškrentančių) asmenų skaičių; padidinti baigiančių matematikos, mokslo ir technologijų studijas asmenų, ypač moterų, skaičių; padidinti sėkmingai įgijusių vidurinį išsilavinimą asmenų skaičių; pagerinti skaitymo įgūdžius; užtikrinti darbingo amžiaus asmenų galimybes mokytis visą gyvenimą.

Strategijoje įtvirtinta nuostata šalies mastu švietimo reikmėms kasmet skirti lėšų tiek, kad jos sudarytų ne mažiau kaip 6 procentus bendrojo šalies vidaus produkto.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programa

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2005 metų sausio mėn. patvirtino „Valstybinę švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programą“ (toliau vadinama – Programa). Šioje Programoje išryškintos tolesnės Lietuvos švietimo reformos strateginės kryptys, numatytos jų įgyvendinimo priemonės ir iššūkiai ir iki 2008 m. Programoje įtvirtintos Lisabonos strategijos įgyvendinimo gairės.

Ši Programa parengta atsižvelgiant į Valstybės ilgalaikės raidos strategiją, patvirtintą 2002 m. Lietuvos Respublikos Seimo, Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikę strategiją, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimu, Lietuvos 2004–2006 metų bendrąjį programavimo dokumentą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d., taip pat Europos mokymosi visą gyvenimą memorandumą, Europos užimtumo strategiją, Bolonijos deklaraciją, Europos Komisijos iškeltus svarbiausius Europos Sąjungos valstybių narių švietimo plėtotės iki 2010 metų siekinius ir kitus dokumentus.

Skiriami du šios Programos įgyvendinimo etapai. Pirmasis etapas apima 2003–2007 metus. Šio etapo priemonės ir rodikliai suplanuoti smulkiau. Antrasis etapas apima 2008–2012 metus, jame apibrėžti tik pagrindiniai numatomi darbai. Šios Programos priede pateikiamas konkretus Programos įgyvendinimo priemonių planas.

Pagrindinė šios Programos vykdymą organizuojanti ir koordinuojanti institucija – Švietimo ir mokslo ministerija (ŠMM). Pagrindiniai įgyvendinimo partneriai – Finansų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM), Kultūros ministerija, Ūkio ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija, apskričių viršininkai, savivaldybės ir kiti. Vykdam šią Programą, bus bendradarbiaujama su Generaline prokuratūra, Pramonės, prekybos ir amatų rūmais, Žemės ūkio rūmais, Lietuvos pramonininkų konfederacija, Lietuvos verslo darbdavių konfederacija, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentu prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos mokslo taryba, Studijų kokybės vertinimo

centru, Rektorių konferencija, aukštosiomis mokyklomis, Pedagogų profesinės raidos centru, mokytojų švietimo centrais.

Šioje Programoje nustatyti stebėsenos rodikliai ir siekiai, atitinkantys Europos Sąjungos švietimo gaires:

Rodikliai	Europos Sąjunga		Lietuva		
	esama padėtis	2010	esama padėtis	2007	2012
Pagrindinį ar žemesnį išsilavinimą turinčių nesimokančių 18–24 metų asmenų dalis, procentais	15,9 % (2004 m.)	10%	9,5% (2004 m.)	12%*	9%
Matematikos, gamtos mokslų arba technologijų specialybes aukštosiose mokyklose įgijusių 20–29 metų moterų skaičius, vnt./1000-čiui	6,8% (2001 m.)	-	10,6% (2001 m.)	12%	13,5%
Bent vidurinį išsilavinimą įgijusių 22 metų asmenų dalis, procentais	78,7% (2002 m.)	85%	79,3% (2003 m.)	85%	90%
Mokinių, pasiekusių ne aukštesnį kaip I lygmenį pagal Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Tarptautinės mokinių vertinimo programos (toliau vadinama – OECD PISA) tyrimus, dalis, procentais	17,2% (2002 m.)	20%	-	25%	20%
25–64 metų žmonių, kurie mokėsi paskutines 4 savaites (mokymosi visą gyvenimą lygis), dalis, procentais	9,4% (2004 m.)	12,5%	6,5% (2004 m.)	8,5%	15%

* Vertės planuotos 2003 metais

Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija

2004 m. buvo patvirtinta *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija ir jos įgyvendinimo planas*. Tuo siekiama pritraukti daugiau žmonių į darbo rinką bei daugiau ir veiksmingiau investuoti į žmogiškuosius išteklius bei mokymąsi visą gyvenimą. Dokumentuose numatomos priemonės, kurios padėtų suteikti visiems individams igūdžius, būtinus šiuolaikiškai darbo jėgai žiniomis grindžiamoje visuomenėje, sudarančias sąlygas jiems kilti tarnyboje bei sumažinti igūdžių neatitikimą ir kliūtis darbo rinkoje.

Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje numatyti pagrindiniai mokymosi visą gyvenimą plėtros uždaviniai:

- didinti profesinio rengimo ir tęstinio mokymosi įtaką užimtumo strategijai;
- didinti mokymosi prieinamumą, ypač tiems, kurie iš švietimo sistemos gavo mažiausiai. Sukurti „antrojo šanso“ galimybes tiems, kurie neįgijo pagrindinio išsilavinimo iki 16 metų;
- plėtoti švietimo infrastruktūrą tolydžiai didinant investicijas į institucijų, teikiančių švietimo, profesinio informavimo, orientavimo ir konsultavimo paslaugas, techninės bazės atnaujinimą;
- gerinti mokymosi visą gyvenimą koordinavimą, tobulinant bendradarbiavimą šioje srityje;
- gerinti tęstinio mokymosi finansavimą, sukuriant specialius fondus ir įtraukiant darbdavius ir darbuotojus;
- kelti mokymo ir profesinio konsultavimo personalo kvalifikaciją;
- diferencijuotai plėtoti mokymosi visą gyvenimą regioninę struktūrą atsižvelgiant socialinius ir ekonominius regionų poreikius;
- sukurti mokymo kokybės stebėsenos sistemą ir nustatyti mokymo kokybės rodiklius.

Šios Strategijos vykdymą organizuoja ir koordinuoja Švietimo ir mokslo ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Bolonijos, Kopenhagos procesai turi įtakos Lietuvos švietimo politikos prioritetams

Švietimo ir mokslo ministro 2004 m. liepos 12 d. įsakymu sudaryta darbo grupė Bolonijos procesui įgyvendinti Lietuvoje vykdo šio proceso įgyvendinimo stebėseną ir užtikrina informacijos apie Bolonijos procesą sklaidą. Jei darbo grupės, sudarytos iš ŠMM, universitetų, kolegijų, studentų atstovų, Studijų kokybės vertinimo centro (SKVC) ir ECTS koordinatorių, posėdžiuose sprendžiamos su kitų ministerijų kompetencija susijusios problemos, ypač priskiriamos studentų mobilumo sričiai, kviečiami kitų ministerijų atstovai.

Planuojant ir koordinuojant žmogiškųjų išteklių plėtrą siekiama plataus dalyvavimo, sudaromos tarpžinybinės darbo grupės

Tarpžinybinės ekspertų grupės buriamos konkrečioms veiklos sritims vykdyti. Verta paminėti Mokymosi visą gyvenimą strategijos kūrimo grupę, kurioje dalyvavo Švietimo ir mokslo, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijų, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos, universitetų ir nevyriausybinių organizacijų atstovai. Šios strategijos veiksmų planas buvo priimtas bendru ŠMM ir SADM nutarimu.

Švietimo ir mokslo ministerija 2006 m. kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengs ikimokyklinio ugdymo paslaugų teikimo plėtros programą, pagal kurią bus susitarta dėl ikimokyklinio ugdymo paslaugų finansavimo principų ir šaltinių.

Kelios ministerijos įsteigė institucijas, turinčias įtakos suaugusiųjų švietimo politikos formavimui Lietuvoje. Švietimo ir mokslo ministerija įsteigė Distancinio švietimo tarybą, Neformaliojo suaugusiųjų švietimo tarybą, Profesinio mokymo tarybą, Profesinio rengimo studijų centrą prie Vytauto Didžiojo universiteto, Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centrą, Profesinio mokymo metodikos centrą. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija įsteigė Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybą, Žemės ūkio ministerija – Darbo ekonomikos ir mokymo metodikos tarnybą.

Tarptautinių švietimo lyginamųjų tyrimų duomenys skatina šalies švietimo kaitos iniciatyvas siekiant Lisabonos tikslų

Lietuva dalyvauja tarptautiniuose lyginamuosiuose tyrimuose: IAE skaitymo gebėjimų tyrime (PIRLS), tarptautiniame tyrime „Informacijos technologija mokyklose“ (SITES), tarptautiniame matematikos ir gamtos mokslų tyrime (TIMSS) ir kituose. Šių tyrimų rezultatai naudojami tobulinant ugdymo turinį, siekiant ugdymą priartinti prie realaus gyvenimo poreikių.

Numatyta dalyvauti tarptautinėje EBPO (angl. OECD) mokinių pasiekimų vertinimo programoje PISA, 2006.

Informacijos sklaida apie ES strategines švietimo ir žmogiškųjų išteklių plėtros gaires (Lisabonos strategiją, Bolonijos procesą, Kopenhagos deklaraciją, Maastrichto komunikatą ir „Švietimo ir mokymo 2010 tikslus“)

2003 m. spalio 23–25 d. Vilniuje vyko subregioninė konferencija „Švietimo visiems kokybė: pagrindiniai mokymosi visą gyvenimą įgūdžiai. Europos dimensija ir Baltijos šalių vizija“, organizuota Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos, Nacionalinio švietimo forumo ir Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos kartu su UNESCO, Pasaulio banku, Jungtinių Tautų Vystymo programa ir Atviros Lietuvos fondu. Konferencijoje buvo kalbama apie švietimo kokybę ir naują mokytojo vaidmenį, pristatomi įvairių šalių požiūriai į šį klausimą, dalijamasi nacionaline patirtimi įgyvendinant „Švietimo visiems“ programos uždavinius, organizuojant ir vykdant „Visą gyvenimą trunkančio švietimo“ programą, įgyvendinant visų lygių švietimo sistemos reformas, aptariamąs nacionalinių švietimo sistemų perspektyvas Europos Sąjungos erdvėje bei ieškoma galimybių glaudesniai regioniniam bendradarbiavimui švietimo srityje.

2004 m. kovo mėn. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija organizavo tarptautinę konferenciją „Lisabonos strategijos iššūkiai Europos švietimo sistemoms. Ar Lietuva pasirengusi juos priimti?“, kurioje diskutuota apie Lietuvos švietimo plėtrą, strategiją ir lyginama, kaip Lietuva atrodo bendrame ES šalių švietimo sistemų kontekste.

2004 m. pabaigoje Švietimo ir mokslo ministerija visuose 10 Lietuvos apskričių centruose organizavo seminarus „Švietimas ir mokymas 2010: Lisabonos strategijos ir nacionalinės švietimo politikos dermė“. Seminarų metu regionuose buvo pristatyti nacionaliniai Lisabonos strategijos įgyvendinimo aspektai, kalbėta apie strategijos dermę su Lietuvos profesinio rengimo politika, mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimą Lietuvoje, ES struktūrinius fondus – kaip Lisabonos tikslų įgyvendinimo instrumentą, kvalifikacijų skaidrumą ir pripažinimą bei regioninę plėtrą.

Nacionalinės Bolonijos proceso propaguotojų grupės nariai skleidžia informaciją aukštųjų mokyklų akademinėms bendruomenėms (studentams, dėstytojams, administratoriams), kaip Bolonijos proceso nuostatas diegti konkrečioje akademinėje ar kitoje veikloje, bei supažindina su Bolonijos proceso prioritetinėmis sritimis, kurias apibrėžė ministrai Berlyno konferencijoje. 2005 m. gegužės 5 d. Vilniuje vyks konferencija „Bolonijos procesas ir aukštojo mokslo institucijos“. Šią konferenciją organizuoja nacionalinė Bolonijos propaguotojų grupė, kurios veiklą koordinuoja Socrates fondas.

2. VEIKSMINGAS INVESTAVIMAS Į SVARBIAUSIAS ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ PLĖTROS SRITIS

2.1. Nacionaliniai švietimo reformos ir investicijų į švietimą prioritetai

Lietuvos darbo jėga yra palyginti išsilavinusi, tačiau šiuolaikinės ekonomikos pobūdis sąlygoja gebėjimų, grupių pokyčių, gebėjimo prisitaikyti ir kvalifikacijos tobulinimo poreikį. Anksčiau įgytos žinios dažnai tampa sunkiai pritaikomos ar net bevertės. Aukštos kvalifikacijos specialistų buvimas – viena iš pagrindinių sąlygų, leidžiančių diegti ir plėtoti mokslą ir technologijas. Šio prioriteto tikslas – sumažinti jaunimo nedarbą, užkirsti kelią nedarbui koordinuojant darbuotojų žinias ir įgūdžius su besiformuojančiais darbo rinkos poreikiais, o žmogiškųjų išteklių tvariąją plėtrą – su ekonominio augimo tikslais. Daugelyje darbo vietų, kurias sukurs naujieji sparčiai augantys ekonomikos sektoriai, reikės didesnių darbo jėgos gebėjimų prisitaikyti ir didesnės iniciatyvos, aukštesnio kvalifikacijos lygio ir (arba) techninių įgūdžių, įgytų aukštojo mokslo sistemoje.

2.1.1. Prioritetinės švietimo, mokymo modernizavimo ir žmogiškųjų išteklių plėtros sritys

Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje, Seimo patvirtintoje 2002 metais, pabrėžiamas tikslas – investuojant į švietimą ir lavinimą, užtikrinti žmogaus galių stiprinimą ir žmogiškųjų išteklių plėtrą. Strategijoje numatoma iki 2015 metų sukurti veiksmingą ir darnią, visiems prieinamą ir tęstinę švietimo sistemą, sudarant sąlygas mokytis visą gyvenimą, įgyvendinti tęstinio mokymosi koncepciją, plėtoti modernią suaugusiųjų švietimo sistemą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė savo 2004 metų veiklos ataskaitoje pabrėžia, kad artimiausio laikotarpio prioritetinėmis švietimo ir mokslinių tyrimų plėtros kryptimis artimiausiu laiku išlieka pastangos didinti užimtumą, pramonės konkurencingumą ir stiprinti šalies intelektualinį potencialą. Bus vykdomos priemonės, orientuotos į pastangas mažinti jaunimo ir kitų amžiaus grupių žmonių nedarbą, jaunimo emigraciją, bus tobulinama pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistema, plėtojamas naujų technologijų diegimas. Siekiama lygių starto galimybių ir didesnio aukštojo mokslo prieinamumo, plėtojamas nuotolinis švietimas, tobulinami studijų programų ir mokslinių tyrimų struktūra, ugdymo turinys (jis priartinamas prie individualių mokinių gebėjimų ir poreikių), pagalba mokiniui, mokytojui, tėvams ir kita.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose, kurios apima visus švietimo lygmenis, pažymima, kad, plėtojant Lietuvos švietimo sistemą, iki 2012 metų turi būti pasiekta, kad:

1) visi vaikai, ypač iš socialiai remtinų šeimų, turėtų sąlygas pasirengti mokyklai ir pradėtų ją lankyti; visiems socialiai remtinų šeimų vaikams (nuo trejų metų) būtų užtikrintas nemokamas ikimokyklinis ugdymas; priešmokyklinis ugdymas taptų visuotinis;

2) būtų sudarytos būtiniausios socialinės mokymosi ir studijų sąlygos visiems jų stokojantiems asmenims;

3) ne mažiau kaip 95 procentai vaikų įgytų pagrindinį išsilavinimą;

4) ne mažiau kaip 95 procentai vaikų, įgijusių pagrindinį išsilavinimą, mokytųsi toliau ir įgytų vidurinį išsilavinimą arba vidurinį išsilavinimą ir darbo rinkoje paklausių profesinę kvalifikaciją;

5) visi specialiųjų poreikių vaikai ir jaunimas turėtų galimybę mokytis visų tipų mokyklose jiems palankioje ugdymo aplinkoje pagal formaliojo ir neformaliojo švietimo programas;

6) kiekvienas Lietuvos pilietis turėtų galimybę studijuoti aukštojoje mokykloje pasirinktu būdu (nuotolinės, neakivaizdinės ir kitos studijos) ir daugiau kaip 60 procentų Lietuvos jaunuolių įgytų aukštąjį universitetinį arba neuniversitetinį išsilavinimą;

7) visi bendrojo pagrindinio, vidurinio išsilavinimo ar profesinės kvalifikacijos neįgiję Lietuvos gyventojai, pirmiausia jaunuoliai ir jaunuolės, būtų kviečiami ir skatinami mokytis; nubyrančių ir anksti švietimo sistemą paliekančių jaunuolių (18–24 metų asmenų, turinčių tik pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą ir netęsiančių mokymosi ar profesinio rengimosi) procentinė dalis neviršytų 9 procentų; asmenų, įgijusių nors vidurinį išsilavinimą, procentinė dalis 25–59 metų amžiaus grupėje pasiektų daugiau nei 80 procentų;

8) Lietuvos gyventojai turėtų realias galimybes mokytis visą gyvenimą, nuolat atnaujinti ir plėtoti savo gebėjimus; kasmet mokytųsi ne mažiau kaip 15 procentų darbingo amžiaus suaugusių šalies gyventojų;

9) ne mažiau kaip 85 procentai darbingo amžiaus Lietuvos gyventojų turėtų realias galimybes ir gebėtų naudotis kompiuterinėmis informacinėmis technologijomis;

10) penkiolikmečių mokinių, nepasiekiančių minimalaus skaitymo, rašymo, matematikos, gamtos ir socialinių mokslų raštingumo lygmens, procentinė dalis sumažėtų perpus;

11) jaunimo ir suaugusiųjų, dalyvaujančių nevyriausybinė ir visuomeninių organizacijų veikloje, skaičius išaugtų bent dvigubai;

12) ne mažiau kaip 70 procentų mokinių, baigiančių pagrindinę bendrojo lavinimo mokyklą, pirmosios užsienio kalbos įgūdžiai atitiktų siūlomą „Slenksčio“ lygmenį; ne mažiau kaip 70 procentų mokinių, baigiančių vidurinę bendrojo lavinimo mokyklą, būtų įgiję: pirmosios užsienio kalbos įgūdžius, atitinkančius „Aukštumos“ lygmenį, o antrosios užsienio kalbos – „Slenksčio“ lygmenį;

13) vaikinų ir merginų, baigiančių matematikos, informatikos, gamtos mokslų ir technologijų studijas, skaičiaus santykinis skirtumas sumažėtų bent perpus.

2.1.2. Investicijų ir jų veiksmingumo vaidmuo įgyvendinant prioritetinius reformos tikslus. Pasiekimai ir problemos

Lietuvoje laipsniškai keičiamas švietimo sistemos finansavimo modelis, pereinama prie veiksmingesnio finansavimo pagal mokinių ir studentų skaičių. Finansavimo modelio kaita pradėta 2002 metais nuo bendrojo lavinimo mokyklų. Tikimasi, kad šis modelis ne tik bus veiksmingesnis finansiniu požiūriu, bet ir pagerins švietimo kokybę.

Nuo 2002 metų įvesta nauja švietimo įstaigų finansavimo tvarka – *Moksleivio krepšelis*. Ši metodika 2005 metais jau taikoma valstybinėms, savivaldybių ir nevalstybinėms bendrojo lavinimo mokykloms, bendrąjį lavinimą teikiančioms profesinėms mokykloms, priešmokyklinio ugdymo grupėms ir pedagoginėms psichologinėms tarnyboms. Įgyvendinant naują finansavimo tvarką, užtikrinamas veiksmingesnis bei racionalesnis švietimui skirtų lėšų panaudojimas, finansavimo būdas naudingas pačioms mokykloms. Moksleivio krepšelio metodika skatina įstaigų vadovus racionaliau naudoti lėšas, koreguoti ugdymo planus, geriau apsirūpinti vadovėliais, mokymo priemonėmis.

Sudarant lygias mokymosi starto galimybes ir tenkinant gyventojų poreikius sėkmingai įgyvendinama *Priešmokyklinio ugdymo programa*: įsteigta 250 naujų grupių, priešmokyklinio ugdymo grupes lankė daugiau nei 29 tūkst. vaikų (70 proc. visų vaikų). Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu nuo 2004 m. sausio 1 d.

iš valstybės biudžeto skiriamos tikslinės lėšos visiems priešmokyklinių grupių vaikams taikant lėšų skyrimo vienam mokiniui principą.

Švietimo ir mokslo ministerija 2006 m. kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengs *ikimokyklinio ugdymo paslaugų teikimo plėtros programą*, pagal kurią bus susitarta dėl ikimokyklinio ugdymo paslaugų finansavimo principų ir šaltinių.

Lietuvoje jau dabar lėšų švietimui ir mokslui skiriama didesnė BVP dalis nei vidutiniškai skiria ES šalys. 2004 metais pagerėjo biudžetinio švietimo finansavimas. Vidutiniškai bendrojo lavinimo mokyklos mokinio krepšelis per 2004 metus padidėjo 148 Lt – nuo 1555 iki 1703 Lt vienam mokiniui.

Siekdama pagerinti švietimo kokybę bendrojo lavinimo mokyklose, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija parengė ir 2002–2005 metais įgyvendina *“Mokyklų tobulinimo programą”* (MTP), kuri finansuojama iš Pasaulio banko paskolos ir savivaldybių lėšų. Pagrindinis programos tikslas – pagerinti pagrindinių mokyklų 5–10 klasių mokinių pasiekimus modernizuojant bendrąjį lavinimą ir užtikrinant veiksmingą bei racionalų švietimui skirtų lėšų panaudojimą. Sėkmingai įgyvendinama Mokyklų tobulinimo programa. 2004 m. joje dalyvavo per 300 mokyklų ir visos savivaldybės bei šešių (iš dešimties) apskričių viršinininkų administracijos. Pagrindiniai kiekybiniai Mokyklų tobulinimo programos pasiekimai – 3320 Lietuvos pagrindinių mokyklų mokytojų iki 2005 m. pavasario bus baigę specialius 119 konsultantų vedamus aktyvaus mokymo bei mokymosi metodų kursus, o jau 60 MTP I etapo mokyklų suburtos bendruomenės, pradedančios naudoti šiuolaikiškas mokymo priemones ir virtualiąją aplinką. Vidaus audito konsultantai organizavo mokymo kursus 25 000 mokytojų vien tik pagrindinėse mokyklose, o tai yra apie 50 procentų visų šalies mokytojų. Taip pat planuojama, kad visos 400 mokyklų, kurios ištrauks į Mokyklų tobulinimo programą, mokyšis naudoti naujas mokymo priemones, intranetą ir virtualiąją mokymosi aplinką. Sukaupta patirtis bus perduodama visoms Lietuvos mokykloms.

Jau šiandien šalyje pagrindines mokyklas lankančių mokinių skaičius pasiekė 95,7% (ir viršijo tikslą, kurį buvo numatyta pasiekti projekto pabaigoje, t.y. 95%). Renovuota 17 pagrindinių mokyklų, jose sutaupoma daugiau kaip trečdalis anksčiau sunaudojamos šilumos energijos. Bendras 27 mokyklų per praėjusius metus sutaupyta šilumos kiekis – 7 038,36 MWh per metus, arba apie 1,35 mln. litų per metus. 2002 ir 2003 metais atliekant mokyklų atnaujinimo darbus buvo sutaupyta vidutiniškai 20% lėšų, kurios panaudotos naujiems mokyklų baldams įsigyti – bus atnaujinta 1 000 šalies mokyklų klasių komplektų. 2004 m. 70 pagrindinių mokyklų nupirkta mokymo priemonių už beveik 2 mln. Lt ir intraneto programinė įranga už 118 tūkst. Lt. Švietimo įstaigose 2004 m. įrengta 140 kompiuterių klasių, nupirkta 4295 kompiuteriai, 49 serveriai, kita kompiuterinė ir programinė įranga. 2004 m. pabaigoje 1 kompiuteris teko 17 mokinių, 9–12 klasėse vienas kompiuteris teko 6 mokiniams.

Pasaulio banko specialistai palankiai įvertino Lietuvoje nuveiktus darbus kuriant švietimo valdymo informacijos sistemą (aktyviai dalyvaujant ir 3 apskritimis bei 60 savivaldybių) bei pertvarkant mokyklų tinklą. Šešios bandomosios savivaldybės parengė Bendruosius mokyklų tinklo optimizavimo iki 2012 metų planus, kuriuos patvirtino jų tarybos. Tikimasi, kad visos šalies savivaldybės Bendruosius mokyklų tinklo optimizavimo planus parengs iki 2005 m. gegužės mėn.

Siekiant didinti švietimo prieinamumą nuo 2000 m. vykdoma moksleivių pavėžėjimo „Geltonasis autobusas“ programa. „Geltonųjų autobusų“ programa vykdoma kartu su mokyklų tinklo optimizavimu siekiant padidinti švietimo veiksmingumą bei ugdymo kokybę. Mokyklos jau naudoja 227 autobusus, o dar 50 mokyklinių autobusų mokyklas pasieks 2005 m. rugpjūčio mėn.).

Veiksmingiau investuojant į švietimą sutaupyta lėšų, iš kurių daugiau kaip 400 tūkst. litų skirta 200 likusių be darbo mokytojų perkvalifikavimui šešiose pirmosiose tinklo pertvarką suplanavusiose savivaldybėse.

2004 m. buvo tęsiama pagrindinių studijų finansavimo reforma, sudariusi palankesnes sąlygas siekti aukštojo mokslo jaunuoliams ir jaunuolėms iš mažesnes pajamas turinčių šeimų, taip pat I grupės neįgaliesiems (jų priėmimui kiekvienais metais nustatoma atskira studijų vietų kvota). Įvedus naująją studijų finansavimo tvarką vis daugiau jaunų žmonių turi galimybę siekti aukštojo išsilavinimo. Statistikos departamento duomenimis, apie 70 procentų vidurinį išsilavinimą įgijusio jaunimo tais pačiais metais tęsia mokslą aukštesiose mokyklose, iš jų apie 50 procentų – universitetuose.

Studentų paskoloms teikti skirta 18 mln. Lt. Paskolos teikiamos mažiausiai socialiai apsaugotiems bei turintiems aukštesnį pažymių vidurkį. 2004 metais jas gavo apie daugiau nei 9,3 tūkst. studentų, o tai beveik 20 procentų daugiau negu 2003 metais. Geriausiai besimokantys ir socialiai remtini dieninės studijų formos valstybinių aukštųjų mokyklų studentai gavo stipendijas.

Gerinant studijų ir mokslinių tyrimų aplinką, 2004 metais valstybės lėšomis renovuota 14 universitetų, 4 mokslinių įstaigų pastatai.

2.1.3. ES fondų panaudojimas reformų tikslams pasiekti

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004 m. rugpjūčio mėn. patvirtino Lietuvos 2004–2006 metų bendrąjį programavimo dokumentą (BPD), pagal kurį Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija administruoja ES struktūrinių fondų lėšas, skirtas įgyvendinti tris dviejų BPD prioritetų priemones:

1 prioritetas. Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra. Finansuojama Europos regioninės plėtros fondo (ERPF) lėšomis.

1.5 priemonė. Darbo rinkos, švietimo, profesinio mokymo, mokslo ir studijų institucijų bei socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra (papildanti Europos socialinio fondo (ESF) remiamas priemones) (numatoma skirti apie 383 mln. litų).

Priemonės *tikslas* – plėtoti ir atnaujinti švietimo, mokslinių tyrimų ir plėtros, profesinio rengimo, konsultavimo ir profesinio mokymo sektorių infrastruktūrą, gerinti šių paslaugų kokybę, mažinti atotrūkį tarp šių paslaugų, teikiamų Lietuvoje, ir atitinkamų paslaugų, teikiamų pirmaujančiose ES valstybėse, lygio. *Uždaviniai:* gerinti švietimo kokybę modernizuojant mokymosi aplinką ir gerinant švietimo infrastruktūrą; sukurti sąlygas formuoti dinamišką Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros bazę; panaudoti visas IT teikiamas galimybes tobulinti švietimo prieinamumą ir mokymo teikimą kaimo vietovių gyventojams, gerinti mokymosi visą gyvenimą ir darbo rinkos paslaugų kokybę.

Pagal šią priemonę bus investuojama į šias veiklos grupes:

- mokymosi visą gyvenimą infrastruktūros plėtra, ypatingą dėmesį skiriant teritorinių skirtumų mažinimui ir paslaugų prieinamumo didinimui;
- infrastruktūros, bazinės įrangos, reikalingos švietimui, profesiniam mokymui, mokslui ir studijoms, atnaujinimui;
- mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtrai diegiant modernias informacijos technologijas;
- „iškritimo“ iš bendrojo mokymo sistemos prevencijos infrastruktūros sukūrimui;
- profesinio orientavimo, konsultavimo bazės atnaujinimui;
- mokymosi visą gyvenimą aplinkos pritaikymui neįgaliesiems;
- techninės dokumentacijos rengimui, tyrimų ir kitos veiklos, susijusios su projekto įgyvendinimu, atlikimui.

2 prioritetas. Žmogiškųjų išteklių plėtra. Finansuojama ESF lėšomis.

2.4 priemonė. Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas (numatoma skirti apie 211 mln. litų).

Priemonės *tikslas* – švietimo, profesinio ugdymo ir praktinio mokymo, mokslo ir aukštojo išsilavinimo sistemos sukūrimas ir geresnių sąlygų mokyti visą gyvenimą sudarymas. *Uždaviniai:*

- Suteikti galimybes kiekvienam jaunam žmogui įgyti jo gebėjimus atitinkantį išsilavinimą.
- Užtikrinti, kad švietimo, profesinio ugdymo ir praktinio mokymo, mokslo ir aukštojo išsilavinimo sistema atitiktų kintančius ekonomikos ir verslo poreikius.
- Sukurti švietimo, profesinio ugdymo ir praktinio mokymo, mokslo ir aukštojo išsilavinimo sistemos žmogiškąjį kapitalą.

Pagal šią priemonę bus investuojama į šias veiklos grupes:

- nacionalinės kvalifikacinės sistemos sukūrimą;
- žinių ir kompetencijos vertinimo sistemos sukūrimą;
- kokybės užtikrinimo sistemos plėtra;
- mechanizmų, mažinančių „iškritimą“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos, kūrimą;
- „antros galimybės“ sąlygų plėtojimą;
- inovatyvių mokymo(-si) metodų ir formų kūrimą ir diegimą;
- mokymo(-si) medžiagos sukūrimą ir publikavimą;
- mokytojų rengimo ir profesinės kompetencijos tobulinimą;
- profesinio orientavimo ir konsultavimo sistemos plėtra;
- techninę pagalbą (prognostiniai, gebėjimų poreikio tyrimai).

2.5 priemonė. Žmogiškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje (numatoma skirti apie 121 mln. litų).

Bendrieji priemonės *tikslai* yra suteikti išsilavinimą pagal aukštojo mokslo II ir III studijų pakopas (magistrantūra, doktorantūra, rezidentūra) ir didinti mokslininkų ir kitų mokslo darbuotojų gebėjimą įgyti ir pritaikyti tarptautinio lygio mokslines žinias, reikalingas verslui ir pramonei, taip pat rengti šios srities specialistus, atitinkančius ekonomikos poreikius (gebančius praktiškai pritaikyti inovacijas). *Uždaviniai:*

- Kelti magistrantų ir doktorantų, mokslininkų ir kitų tyrėjų kvalifikaciją ir palaikyti jų kompetenciją.
- Vykdyti numatytą mokslinių tyrimų ir eksperimentinę plėtra prioritetingose srityse.
- Sukurti mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros vertinimo sistemą.
- Plėtoti ir tobulinti konkurencingą mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros finansavimą (stiprinant specialistų gebėjimus).
- Skatinti mokslinės bendruomenės ir visuomenės dialogą (skatinti mokslo ir studijų institucijų bei verslo įmonių partnerystę; skatinti neformalųjį švietimą mokslo, technologijų ir inovacijų srityse;

moksliniais tyrimais pagrįstą inovatyvią vadybinę, edukacinę taikomąją veiklą ūkio, socialinių paslaugų, kultūros ir švietimo srityse).

Įgyvendinant priemonę, bus investuojama į šias veiklos grupes:

- magistrantūros, doktorantūros ir podiplomines studijas prioritetingose MTEP srityse ir jų mobilumo (praktinis mokymasis įmonėse) užtikrinimą;
- mokslininkų ir kitų tyrėjų kvalifikacijos tobulinimą;
- mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ekspertų rengimą;
- mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros kokybės užtikrinimą mokslo ir studijų sistemoje;
- mokslo ir studijų institucijų informacinės sistemos ir duomenų bazių sukūrimą, tobulinimą ir stebėseną;
- žinių ir gebėjimų apie mokslą, technologijas, inovacijas gilinimą ir sklaidą;
- techninę pagalbą (aukštos kvalifikacijos specialistų poreikio tyrimai, studijos).

2005 m. pradžioje Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija baigė pirmąjį Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų skirstymo etapą. Iš viso bus pasirašytos 177 sutartys, kurių bendra paramos suma per 259 mln. litų. Vienas svarbiausių prioritetų skirstant ES struktūrinių fondų paramą buvo švietimo ir mokslo paslaugų prieinamumo bei kokybės gerinimas. Pagal patvirtintus kriterijus pateikti ir paramą gavę projektai iš esmės spęs Lietuvos profesiniam mokymuisi, švietimui ir mokslui aktualias problemas, kurs geresnę infrastruktūrą ir atnaujins bazinę įrangą, investuos į naujų, paklausių sričių specialistų rengimą. Didžioji dalis lėšų, per 112 mln. Lt, skirta projektams, kurie modernizuos švietimo, profesinio mokymo, mokslo ir studijų institucijų infrastruktūrą bei laboratorinę įrangą. Daugiau kaip 105 mln. Lt skirta mokymosi visą gyvenimą plėtrai. Iš šių lėšų bus kuriama nacionalinė kvalifikacijų sistema, atitinkanti darbo rinkos poreikius, kuriami profesinio mokymo standartai, skatinama, kad jauni žmonės liktų švietimo sistemoje ir įgytų profesinę kvalifikaciją. Taip pat bus investuojama į veiklą, skatinančią vaikus grįžti į mokyklą, planuojama sudaryti patrauklesnę mokymosi aplinką kuriant ir diegiant naujoviškus mokymosi bei profesinio mokymo metodus. Už šias lėšas taip pat bus įgyvendinama Profesinio orientavimo strategija. Beveik 41 mln. Lt paramos skirta projektams, kurie kurs naujas ar atnaujins magistrantūros ir doktorantūros (taip pat rezidentūros) studijų programas, tobulins mokslo darbuotojų ir tyrėjų kvalifikaciją, tobulins specialistų rengimo kokybės užtikrinimo sistemą bei plėtos mokslinės visuomenės žinias.

Beveik 40 mln. litų ESF lėšų 2005 metais Socialinės apsaugos ir darbo ministerija paskirstė 47 projektams, kurių vykdytojai – privataus sektoriaus įmonės bei valstybės ir savivaldybių įstaigos. Ši parama leis 23,4 tūkstančiams asmenų pakelti kvalifikaciją ir pagerinti darbo kokybę. Projektams parama skiriama pagal BPD II prioriteto „Žmogiškųjų išteklių plėtra“ 2.2 priemonę „Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių ugdymas“. Šios priemonės parama orientuota į privataus sektoriaus įmonių bei valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų kvalifikacijos, jų gebėjimų ir kompetencijos, bendrųjų ir specifinių žinių, būtinų įsidarbinimo galimybėms ir darbo kokybei didinti, plėtrą. Minėtai priemonei 2004–2006 metais numatyta skirti 135,7 mln. litų (101,9 mln. litų – ESF lėšos ir 33,8 mln. litų – valstybės biudžeto bendrojo finansavimo lėšos). Daugiau nei pusė šiomet paramą gaunančių projektų – 24 bus orientuoti į pramonės, verslo įmonių dirbančiųjų mokymą. Jiems skirta paramos suma sudaro beveik 23 mln. litų.

2.2. Šalies narės prioritetų ir Europos tikslų atitikimo lygis

2.2.1. Švietimo/mokymo institucijų struktūrinės reformos: administracinės struktūros reformos – pvz., decentralizacija; visuomeninės/privačios iniciatyvos – pvz., (ne)akademinių paslaugų teikimas/moksliniai kontraktai, apgyvendinimas ir pan.; ar organizaciniai pokyčiai, susiję su mokyklų reformomis, skirtomis neigalių vaikų sąlygoms pagerinti.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose ir BPD yra pabrėžiama partnerystė tarp skirtingų administravimo lygių, regionų (pvz., kai projektą įgyvendina visos regiono savivaldybės arba projektą įgyvendina universitetas, kolegija ir gimnazija), skatinant dalyvavimą sisteminiu lygmeniu ir įtraukiant NVO bei kitas organizacijas – pvz., 5 NVO yra bendrai atsakingos už projekto apie iškritusius iš mokyklos mokinius įgyvendinimą valstybiniu lygiu).

Priešmokyklinis ugdymas

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose numatyta sukurti ir išplėtoti visuotinio priešmokyklinio ugdymo sistemą. Įgyvendinti visuotinį priešmokyklinį ugdymą (institucinio priešmokyklinio ugdymo paslaugų teikimą 5–6 metų vaikams) įpareigotos Švietimo ir mokslo ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija, apskričių viršininkai ir savivaldybės. Nuo 2004 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu iš valstybės biudžeto skiriamos tikslinės lėšos visiems priešmokyklinių grupių vaikams taikant lėšų skyrimo vienam mokiniui principą. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme nustatyta, kad nuo 2005/2006 mokslo metų pereinama prie visuotinio priešmokyklinio ugdymo.

Bendrasis lavinimas

Švietimo valdymo tobulinimas Valstybinėje švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programoje (patvirtinta LRV 2005 m. sausio 24 d. nutarimu Nr. 82) įvardytas kaip prioritetinė reformų kryptis. Bus įgyvendinti kokybės vadybos principai, numatantys perėjimą prie tolygiai paskirstytos atsakomybės ir atskaitomybės, grindžiamos racionaliais ir skaidriai planuojamais ir skirstomais finansiniais ištekliais. Švietimo ir mokslo ministerija numato laipsniškai atsakyti mokyklų steigėjo funkcijos ir ją perduoti apskričių viršinių administracijoms arba savivaldybių taryboms. Minimame dokumente taip pat numatytas struktūrinis rodiklis:

Pagrindinis rodiklis	Esama padėtis		Tikėtina padėtis		
	2004	2005	2006	2007	Iki 2012
R1.1. Mokyklų, kurių steigėja yra tik Švietimo ir mokslo ministerija, skaičius, vienetais	123	67	40	15	5

Taip pat yra numatyta parengti atitinkamus teisės aktus, tobulinti finansavimo sistemą ir ją decentralizuoti. Visos savivaldybės, apskričių viršinių administracijos ir Švietimo ir mokslo ministerija iki 2005 m. gegužės 1 d. turi parengti mokyklų tinklo pertvarkymo iki 2012 m. planus. Mokyklų tinklas bus tvarkomas dviem etapais: I etapas – 2005–2007 m., II etapas – 2008–2012 m. Tvarkant tinklą, būtina numatyti akredituoti vidurines mokyklas ir jas pertvarkyti į keturmetes gimnazijas mieste, kurti optimalų pradinių ir pagrindinių mokyklų tinklą. Apskričių viršinių administracijos turi garantuoti prieinamą mokyklų tinklą specialiųjų poreikių mokiniams.

Planuojami ir organizaciniai pokyčiai, kurie turėtų sumažinti anksti iš švietimo sistemos iškrintančių mokinių skaičių ir padėti lengviau adaptuotis moksleiviams, turintiems problemų dėl nepalankių socialinių ir ekonominių sąlygų – 2005–2008 metais bus įgyvendinami Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis finansuojami projektai „Pedagoginių psichologinių tarnybų plėtra“ ir „Palikusią mokyklą mokinių grąžinimas“. Šių projektų rengimą inicijavo Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.

Toliau kuriamos mokiniams socialinės švietimo prielaidos. Daugiau žr. 3.1.3 punktą prie *Dėmesys atskirties grupėms*.

Patvirtinta ir įgyvendinama Vaikų ir jaunimo socializacijos programa. Įvairiose socializacijos programose 2004 metais dalyvavo 348 000 vaikų: vaikų vasaros poilsio programoje – per 86 000, vaiku ir paauglių nusikalstamumo prevencijos – per 112 000, kryptingo užimtumo ir narkomanijos prevencijos programose – 150 000 vaikų, vykdyta 214 kryptingo užimtumo ir narkomanijos prevencijos projektų, veikė 282 neformaliojo vaikų švietimo įstaigos.

Profesinis mokymas

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 31 d. nutarimu Nr. 670 patvirtinta Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymo naujos redakcijos koncepcija. Profesinio mokymo srityje valdymo decentralizavimas pradėtas eksperimentu, pertvarkant profesinio mokymo įstaigas iš biudžetinių į viešąsias. Tai sudaro teisinės prielaidas didinti mokyklos steigėjų skaičių ir įvairovę. Priėmus reikiamus teisės aktus, dabar veikia 8 pertvarkytos profesinio mokymo įstaigos, kurioms suteiktas viešųjų įstaigų statusas. Jų darbe steigėjo teisėmis lygiaverčiai su Švietimo ir mokslo ministerija galės dalyvauti apskričių viršinių administracijos, savivaldybės, darbdaviams atstovaujanti organizacijos, kiti socialiniai partneriai, mokslo įstaigos, įmonės. Optimizuojant profesinio mokymo įstaigų ir aukštesniųjų mokyklų tinklą, 2004 metais įkurti 3 profesinio mokymo centrai, kurie leidžia lanksčiai reaguoti į kintančias rinkos sąlygas ir veiksmingai naudoti turimus žmonių ir materialiuosius išteklius bei profesiniam mokymui skiriamas lėšas. Gerinant profesinio mokymo atitiktį darbo rinkos poreikiams per 2003–2004 m. buvo parengti ir patvirtinti 55 naujos struktūros profesinio rengimo standartai.

Gerinant profesinio rengimo patrauklumą bei aukštojo mokslo prieinamumą Lietuvos žmonėms, regioniniu principu sukurtas valstybinių kolegijų (aukštųjų neuniversitetinių studijų teikėjai) tinklas. Optimizuojant profesinio mokymo institucijų tinklą, kuriami regioniniai mokymo centrai.

Suaugusiųjų švietimas

Įgyvendintas Formaliojo suaugusiųjų švietimo institucijų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo projektas, Pedagogų profesinės raidos centre įsteigtas Suaugusiųjų švietimo skyrius, Lietuvos neakivaizdinio švietimo centras pertvarkytas į Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centrą. Šie struktūriniai pokyčiai sudaro galimybes įgyvendinti Mokymosi visą gyvenimą strategijos priemones, reikia geriau panaudoti Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą, plačiau informuoti visuomenę apie mokymosi visą gyvenimą galimybes, užtikrinti, kad geriau veiktų 2004 metais pertvarkyta valstybinės kalbos ir Konstitucijos pagrindų egzaminų laikymo sistema, kuri sudaro daugiau galimybių suaugusiesiems sėkmingai integruotis į socialinę ir ekonominę visuomenės gyvenimą.

Apie mokslo ir verslo bendradarbiavimą žr. 4.1.7 punktą.

2.2.2. Priemonių, skatinančių daugiau investuoti į švietimą ir mokymą, parengimas – pvz., spec. mokesčių ar pelno lengvatos, kaip siūloma Lisabonos strategijoje; paskatos didinti švietimo ir mokymo sistemų veiksmingumą ir patrauklumą (susijusios su valstybinėmis ir privačiomis institucijomis, besimokančiais ir jų šeimomis, mokytojais ir t.t.) arba finansinės paskatos (įvairios piniginių išmokų ar premijavimo sistemos mokytojams), o ir ne finansinės (pvz., orientavimo /guidance/ ir kokybės užtikrinimo sistemos, užtikrinančios ir vertinančios darbą/atlikimą)

Reformuojama bei stiprinama mokymosi skatinimo sistema. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programoje patvirtinta viena iš prioritetinių krypčių – paramos mokymuisi tobulinimas. Daugiausia dėmesio bus skiriama socialiai teisingų, lygių švietimo galimybių puoselėjimui: individualios paramos mokiniams plėtrai; materialinės, psichologinės ir kitokios pagalbos mokyklai organizavimui.

Bendrasis lavinimas

Siekiant pagerinti mokymo kokybę, parengta ir 2004 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta naujos mokytojų darbo apmokėjimo sistemos įgyvendinimo programa. Ji pradėdama įgyvendinti 2005 m. ir numatoma baigti 2009 m. Nauja mokytojų darbo apmokėjimo sistema taikoma valstybinių (išskyrus aukštąsias) ir savivaldybių mokyklų vadovams, jų pavaduotojams ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjams, mokytojams, profesijų mokytojams, pagalbos mokiniui ir mokyklai specialistams. Tikimasi, jog įdiegus naują darbo apmokėjimo sistemą pagerės mokymo kokybė, padidės mokytojų atlyginimai.

Šeimoms, kurių socialinė-ekonominė situacija sudėtinga, švietimą daro patrauklesnį papildomai įgyvendinamos priemonės – nemokamas mokinių maitinimas, pavėžėjimas “Geltonaisiais autobusais” iki artimiausios mokyklos, specialios socializacijos, vasaros poilsio programos.

Profesinis mokymas

Pradėtas profesijos pedagogų technologinės kompetencijos atnaujinimo procesas. Pagrindinis tikslas – skatinti naujovišką profesinį mokymą suteikiant profesijos mokytojams kompetencijų, atitinkančių naujausius mokslo, technologijų ir pažangios praktikos pasiekimus. 2004 m. sukurta ir statybos srityje peratestuota profesijos mokytojų technologinės kompetencijos atnaujinimo metodologija. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija ir jos įgyvendinimo planas bei BPD numatytų priemonių sėkmingas įgyvendinimas leis sumažinti egzistuojantį gebėjimų trūkumą bei kiekybiškai ir kokybiškai pagerinti darbo jėgos pasiūlos ir paklausos dermę atsižvelgiant į ūkio bei individų poreikius.

Aukštasis mokslas

Nuo 2003 m. II pusmečio 20 proc. vienodai padidintas visų kategorijų universitetų dėstytojų ir tyrėjų vidutinis darbo užmokestis. Institucijoms suteikta galimybė pakelti atlyginimus produktyviausiai dirbantiems dėstytojams ir tyrėjams – padidinti geriausiai dirbančių profesorių mėnesinius atlyginimus.

Privačių investicijų skatinimas

Lietuvos Respublikos įstatymai numato lengvatas kai kurių kategorijų besimokantiejiems. Pvz., didinamos nuolatinio Lietuvos gyventojų gautos neapmokestinamosios pajamos. Pagal Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pakeitimus nuo 2003 m. iš pajamų gali būti atimamos per mokestinį laikotarpį patirtos nuolatinio Lietuvos gyventojų išlaidos už studijas (kurias baigus įgyjamas aukštasis išsilavinimas ir (ar) suteikiama kvalifikacija, taip pat doktorantūros bei meno aspirantūros studijos). Jei už studijas sumokėta skolintomis lėšomis (tam tikslui paimta iš kredito įstaigos paskola), iš pajamų gali būti atimta per mokestinį laikotarpį gražinta šios paskolos dalis. Tais atvejais, kai ne vyresnis kaip 26 metų studijuojantis nuolatinis Lietuvos gyventojas nėra pajamų mokesčio mokėtojas arba neturi galimybių pasinaudoti teise iš pajamų atgauti sumokėtas už studijas išlaidas, šias išlaidas gali iš savo pajamų paimti tėvai (įtėviai) arba globėjai, brolis, sesuo ir (arba) sutuoktinis (sugyventinis).

Remiantis 2004 birželio mėnesį priimta *Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo* pataisa, gyventojai, 2004-2006 metais, įsigiję kompiuterinę techniką ar interneto prieigą deklaruodami pajamas gali susigrąžinti trečdalį kompiuterio kainos. Ši mokesčių lengvata netiesiogiai skatina ir sudaro prielaidas įvairaus amžiaus asmenų grupėms ugdyti kompiuterinį raštingumą bei plėtoti nuotolinį mokymąsi.

Teisiškai kai kuriuose ūkio sektoriuose (valstybės tarnautojai, mokytojai) reglamentuojamos paskatos mokytis. Mokytojo teisę pagal poreikius gauti kvalifikacijos tobulinimo paslaugas užtikrina Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (49 straipsnis). Nuo 2003 m. mokytojai turi teisę ne mažiau kaip 5 dienas per metus dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose. Už kvalifikacijos tobulinimą jiems bus sumokama iš valstybės biudžeto (mokinio krepšelio lėšos). Tam 2005 m. iš viso skirta 16,6 mln. Lt (2004 m. buvo 8,14 mln. Lt).

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004 metais patvirtino Viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategiją, kurioje numatomas vienas iš uždavinių – organizuoti sistemingą valstybės tarnautojų mokymą. Bus kuriamas institucijų, dalyvaujančių mokant valstybės tarnautojus, koordinavimo mechanizmas, įdiegta valstybės tarnautojų mokymo metinio planavimo procedūra, susieta su Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų formavimu valstybės ir savivaldybių institucijose bei įstaigose, sustiprinta valstybės tarnautojų mokymo kokybės stebėseną, standartizuojami specialieji kvalifikaciniai reikalavimai įvairių lygių

valstybės tarnautojams. Ypač numatoma ugdyti valstybės tarnautojų gebėjimus ES teisės, strateginio planavimo, valdymo, darbo komandoje, derybų srityse, gerinti jų užsienio kalbų mokėjimą. Pagal Valstybės tarnybos įstatymo pakeitimus 2003 metais valstybės ir savivaldybių biudžetuose numatomos lėšos valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigų valstybės tarnautojų mokymui. Šios lėšos turi sudaryti ne mažiau kaip 1 procentą ir ne daugiau kaip 5 procentus valstybės tarnautojų darbo užmokesčiui nustatytą asignavimą.

2.2.3. Finansavimo mechanizmai, padedantys padidinti/pritraukti investicijas į švietimą iš įmonių, šeimų ir atskirų asmenų – ypač aukštojo mokslo, profesinio rengimo ir suaugusiųjų švietimo srityse

Bendrasis lavinimas

Nuo 2002 m. Lietuvoje vykdoma mokyklų finansavimo tvarka, skiriant lėšų vienam bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo mokyklos mokiniui – mokinio krepšelio principas (*per capita* principas, pinigai seka paskui mokinį). Mokinio krepšelio principas taikomas visoms mokykloms nepriklausomai nuo steigėjo – valstybinėms, savivaldybių ir nevalstybinėms, privačioms. Kiekviena mokykla iš valstybės biudžeto gauna apie 2/3 lėšų (ugdyto lėšos), kitą 1/3 (ūkio lėšos) – skiria steigėjas. Tikimasi, kad tokia finansavimo tvarka skatina nevalstybinių mokyklų steigimąsi ir bus paskata šeimoms investuoti į švietimą.

Profesinis mokymas

Pradėtas eksperimentas, pertvarkant atrinktas profesinio mokymo įstaigas iš biudžetinių į viešąsias pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymą 2003 metais. Statuso pakeitimas sudarė teisinę prielaidą padidinti profesinio mokymo įstaigos steigėjų skaičių ir įvairovę, be to, teikia galimybių diversifikuoti profesinio mokymo finansavimo šaltinius pritraukiant įmonių bei privačias lėšas. Pasiteisinus eksperimentui, visos šalies profesinio mokymo įstaigos būtų pertvarkytos į viešąsias įstaigas. *Naujos redakcijos Profesinio mokymo įstatymo koncepcijoje*, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės mėn., numatytos priemonės, didinančios darbdavių suinteresuotumą investuoti į darbuotojų profesinį mokymą, ir sąlygos, sudarančios geresnes galimybes socialiniams partneriams dalyvauti rengiant specialistus. Naujoje Profesinio mokymo įstatymo redakcijoje bus sukurtas darbdavių, vykdančių dirbančių asmenų kvalifikacijos tobulinimą ir dalyvaujančių profesiniame mokyme, skatinimo teisinis pagrindas.

Aukštasis mokslas

Valstybinių aukštųjų mokyklų visų formų pagrindinių, vientisųjų ir antrosios pakopos studijų studentai kiekvieną semestrą aukštajai mokyklai moka studijų įmoką, kuri lygi Vyriausybės nustatyto minimalaus gyvenimo lygio 4 dydžiams. Įmokų, tiesiogiai nesusijusių su studijų programos įgyvendinimu, dydžius nustato aukštoji mokykla, suderinusi su Ministerija ir Lietuvos studentų atstovybių sąjunga (sajungomis). Dalis studentų nuo studijų įmokos atleidžiami LR aukštojo mokslo įstatymo⁶ nustatyta tvarka.

Suaugusiųjų švietimas

Neformalusis suaugusiųjų švietimas dažniausiai finansuojamas pačių programų dalyvių arba suinteresuotų juridinių ar fizinių asmenų. Jau minėtos įstatymų reglamentuotos apmokestinamųjų pajamų mažinimo priemonės skatina asmenis mokytis, o šeimas investuoti papildomai į švietimą.

Kvalifikacijos kėlimo atvejais įmonės sumokėtos sumos nelaikomos darbuotojų pajamomis ir neapmokestinamos fizinių asmenų pajamų mokesčiu. Pažymėtina, kad socialinio draudimo įmokos neskaičiuojamos nuo įmonių mokamų sumų už darbuotojų mokymą, kvalifikacijos kėlimą, perkvalifikavimą seminaruose, kursuose, mokymo įstaigose. Lietuvoje taip pat yra taikomos subsidijos darbuotojų profesiniam mokymui ir perkvalifikavimui regionuose, kuriuose nedarbo lygis viršija šalies vidurkį.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras 2004 m. liepos 16 d. patvirtinto Valstybės pagalbos mokymams teikimo tvarkos aprašą (pagal BPD 2.2 priemonę „Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių ugdymas“). Šios tvarkos tikslas – teikiant paramą tam tikroms su mokymu susijusioms veikloms skatinti ūkio subjektus skirti lėšų savo darbuotojų mokymui, nukreiptam į jų kvalifikacijos kėlimą bei galimybių prisitaikyti prie techninės pažangos didinimą.

Privačių asmenų parama

Nuo 2003 metų nuolatinis Lietuvos gyventojas, turi teisę, pasibaigus mokesčiniam laikotarpiui mokesčio administratoriui pateikti prašymą, kad jo sumokėto pajamų mokesčio dalis (iki 2 procentų) būtų pervesta įstatymuose numatytiems paramos gavėjams. Taigi atsirado galimybė pajamų mokesčio dalį pervesti įvairioms švietimo institucijoms – vaikų darželiams, bendrojo lavinimo ir aukštosios mokykloms, kurios gali būti paramos gavėjai.

2.3. Švietimo politikos stebėseną ir vertinimą. (Pvz., įgyvendintų politikos sprendimų veiksmingumo įvertinimas, mokymasis iš gerosios patirties; vertinimo (*ex-ante*, tarpinio, *ex-post*) ir monitoringo (viešosios politikos analizė, nepriklausomi tyrimai) priemonės).

⁶ <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=211739&Condition2>

Švietimo ir mokslo ministerija pradėjo kurti švietimo stebėsenos sistemą. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme nustatyta, kad:

1. Švietimo stebėsenos paskirtis – sudaryti sąlygas visiems švietimo valdymo subjektams priimti pagrįstus sprendimus ir vykdyti švietimo kokybę laiduojantį valdymą.
2. Valstybės švietimo stebėseną, vadovaudamasi švietimo ir mokslo ministro patvirtintais švietimo stebėsenos rodikliais ir jo nustatyta tvarka, vykdo Švietimo ir mokslo ministerija bei kitos ministro įgaliosios įstaigos, apskričių viršininkų ir savivaldybių administracijos, mokyklos.
3. Švietimo ir mokslo ministerija kasmet paskelbia pranešimą apie švietimo sistemos būklę šalyje ir regionuose. Šiuo metu dauguma valstybinės švietimo stebėsenos diegimo darbų vykdoma Švietimo ir mokslo ministerijos pagal *Mokyklų tobulinimo programą*. Joje numatyta sukurti švietimo kokybės vadybos sistemą. Laukiami rezultatai:

- bus sukurta švietimo valdymo informacijos sistema (ŠVIS), kuria naudosis visų lygių vadybininkai priimdami sprendimus;
- padidės galimybės analizuoti švietimo politiką;
- politikai formuos, įgyvendins ir vertins švietimo politiką remdamiesi informacija ir politikos analize;
- veiks nacionalinė mokinių pasiekimų vertinimo sistema;
- bus sukurti lietuvių kalbos, matematikos, gamtos ir socialinių mokslų vertinimo testai 4-ųjų, 6-ųjų, 8-ųjų ir 10-ųjų klasių mokiniams;
- bus sukurta ir įdiegta mokyklų vidaus ir išorės audito sistema;
- vidaus audito metodika naudotis bus išmokytos visų savivaldybių pagrindinės mokyklos.

Nuo 2005 m. kovo mėn. pradėjo veikti Švietimo valdymo informacinės sistemos interneto tinklalapis⁷, kuris Lietuvos švietimo specialistams taps nauja patogia priemone, padėsiančia nagrinėti švietimo kokybės klausimus ir priimti sprendimus, pamatuoti švietimo strategijos įgyvendinimo rezultatus. Joje apibendrintai pateikiami duomenys, kurie anksčiau buvo renkami fragmentiškai, naudojant kelias duomenų bazines. Ši sistema taps valstybės švietimo raidos stebėsenos sistemos dalimi. Tai viena iš pirmųjų Lietuvos ministerijų įdiegtų valdymo informacijos svetainių. Interneto svetainėje taip pat pateikiamos svarbiausių nacionalinių švietimo sistemos (bendrujų, paramos, personalo, turinio ir valdymo tobulinimo) stebėsenos rodiklių reikšmės, naujausi duomenys bei švietimo kaitos prognozė iki 2007 ir 2013 metų. Paruošti švietimo būklės stebėsenos tvarkos ir švietimo būklės rodiklių sąrašo projektai. Dalis rodiklių patvirtinti Vyriausybės kaip Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatų įgyvendinimo programos stebėsenos rodikliai. Išleistos 2000, 2001, 2002 ir 2004 m. nacionalinės švietimo būklės apžvalgos, o 2003 m. – regioninė švietimo būklės apžvalga. Kas dveji metai rengiamos šių apžvalgų santraukos anglų kalba. Pradedamos rengti trumpos konkrečių problemų ir jų sprendimo alternatyvų analizės. Analogiškos veiklos mokomi savivaldybėse dirbantys švietimo valdymo specialistai.

Kuriama nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų sistema. 2002 m. atlikti VI kl. mokinių lietuvių gimtosios k. ir matematikos tyrimai. Nuo 2003 m. kasmet atliekami lietuvių gimtosios kalbos, matematikos, gamtamokslinio ir socialinio ugdymo pasiekimų tyrimai IV bei VIII kl. arba VI bei X kl. paileiui. Tyrimų rezultatai naudojami švietimo būklės stebėsenai ir analizei.

Greta šių darbų Švietimo ir mokslo ministerija skelbia švietimo būklės tyrimų konkursus, kuriuose dalyvauti kviečiami tyrimų institutai ir agentūros, aukštosios mokyklos ir mokslininkų grupės. Ši priemonė ne tik padeda kurti informacinį pagrindą švietimo politikos analizei, bet ir skatina taikomųjų tyrimų plėtrą.

Mokyklos lygmeniu diegiamos bendrojo lavinimo mokyklų tobulinimui tarnaujančios vidaus ir išorės audito metodikos. Jos padeda stebėti mokyklos lygmens pasiekimus, atpažinti geriausią praktiką, numatyti tobulinimo kryptis. Vidaus audito metodika jau pradėjo naudotis visos bendrojo lavinimo mokyklos, vykdomas tolesnio jos tobulinimo projektas. Įvykdyti pirmieji išorės audito bandymai.

Į Profesinio mokymo metodikos centro (PMMC)⁸ funkcijas įeina informacijos apie profesinį mokymą bei jo sąsajas su darbo rinka, įskaitant statistikos duomenis, kaupimas ir skleidimas. PMMC taip pat atlieka mokymo/studijų kokybės profesinėse ir aukštesniosiose mokyklose ir kolegijose vertinimo organizavimą.

ŠMM Mokslo ir studijų departamentas užsako aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumo darbo rinkoje tyrimus. Aukštojo mokslo kokybės stebėseną atlieka Studijų kokybės vertinimo centras (SKVC)⁹. Dažnai studijų programoms vertinti kviečiami kitų šalių ekspertai.

Atskirai kuriama Valstybės ilgalaikės raidos strategijos stebėsenos sistema. Joje, kur įmanoma, naudojami Europos Sąjungos struktūriniai rodikliai.

⁷ <http://www.svis.smm.lt>

⁸ <http://www.pmmc.lt>

⁹ <http://www.skvc.lt>

3. ŠIUOLAIKINĖS MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ STRATEGIJOS KŪRIMAS

3.1. Strateginės priemonės

3.1.1. Mokymosi visą gyvenimą plėtotės iniciatyvos.

2004 m. Europos Komisijos ataskaitoje apie programos „Švietimas ir mokymas 2010“ įgyvendinimą pažymima, kad 25–64 metų asmenų dalyvavimo mokymosi veikloje vidurkis (per pastarąsias 4 savaites) 15-oje ES senbuvių šalių narių siekė 8,5 proc., o Lietuvoje – tik 4,5 proc. Siekdama geriau suprasti padėtį suaugusiųjų mokymo srityje Švietimo ir mokslo ministerija 2004 m. užsakė tyrimą „Suaugusiųjų tęstinio mokymosi galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste“. Į klausimą, ar per paskutinius metus mokėtės, neigiamai atsakė net 83,2 proc., teigiamai – 16,8 proc. o 15-oje ES šalių besimokančių suaugusiųjų pastaraisiais metais buvo net 31 proc.

Pastaraisiais metais Lietuva stengiasi aktyviai perorientuoti ne tik švietimo institucijų veiklą, bet ir visą švietimo sistemą mokymosi visą gyvenimą (MVG) įgyvendinimo kryptimi. Šią kryptį įtvirtina svarbiausi strateginiai švietimo plėtros dokumentai – *Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos* ir įgyvendinimo programa bei *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija* ir jos įgyvendinimo veiksmų planas.

Plėtojamos įvairios nuolatinio mokymosi iniciatyvos: parengta dalis būtinų teisinių aktų, vykdoma suaugusiųjų mokymo centrų ir neformaliojo mokymo programų plėtra, diegiami andragoginiai mokymo metodai, telkiami socialiniai partneriai įvairioms nuolatinio mokymosi programoms vykdyti bei kt.

Pastaraisiais metais suaktyvintos pastangos plėtoti nuolatinio mokymosi kultūrą: rengiamos mokslinės konferencijos, vykdomi pedagogų kvalifikacijos tobulinimo renginiai, pertvarkomos mokymosi programos, valstybinės institucijos aktualizuoja darbuotojų mokymosi poreikį, plečia mokymosi formas ir kt.

Apibendrinant nuolatinį mokymąsi reglamentuojančius normatyvinius dokumentus, galima teigti, kad artikuliuotų vertybių, strateginių uždavinių lygiu jie yra aktualūs ir kryptingi, tačiau ne visais atvejais pakankami. Naujausiuose dokumentuose jau įteisintos trys mokymosi formos – formalusis, neformalusis ir savaiminis mokymasis, tačiau *mokymosi visą gyvenimą strateginių veiksmų plane* ryškėja akcentas tik dviem sritims – formaliajam ir neformaliajam mokymuisi. Naujausi suaugusiųjų švietimo/si tyrimai rodo, kad nuostata nuolat mokytis daugelio žmonių sąmonėje ir juo labiau veikloje dar nėra susiformavusi. Pastaruoju metu jį bandoma paspartinti išnaudojant aktyvesnę valstybės paramą ir struktūrinių ES fondų lėšas. 2005 metais iš 259 mln. litų, skirtų projektams, daugiau nei 105 mln. litų atiteko mokymosi visą gyvenimą plėtrai. Tai rodo didėjančią nuolatinio mokymosi svarbos suvokimą ir adekvatesnę finansavimą. Tai iliustruoja ir didėjantis dėmesys tikslinėms socialinės atskirties grupėms (žmonėms su negalia, žemų pajamų ir kt.), plėtojant jų socialinę integraciją.

3.1.2. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos kūrimas

Pirmieji koherentiškos nuolatinio mokymosi sistemos kūrimo bandymai Lietuvoje sietini su *Lietuvos švietimo koncepcijos* (1992 m.) ir *Lietuvos suaugusiųjų švietimo sistemos koncepcijos* (1993 m.) parengimu. Edukacinis atsakas į sparčios socialinės ir ekonominės kaitos iššūkius atsispindėjo ir vėlesniuose dokumentuose, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos *neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatyme* (1998 m.) ar *Valstybės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose* (2003 m.).

Naujausias nuolatinio mokymosi organizavimą apibrėžiantis dokumentas yra *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija* (2004 m.). Ji buvo rengiama plačiame Lietuvos švietimo, ekonomikos, užimtumo strategijų kontekste. Šiai strategijai rengti buvo sudaryta tarpžinybinė ekspertų grupė. Daugiausia dėmesio šioje strategijoje skiriama pirminio profesinio rengimo ir tęstinio mokymo sektoriams, nes tai yra: a) politikos sritys, kurioms ES teikia prioritetus, ir b) mokymosi visą gyvenimą sritys, kurias Lietuvoje labiausiai reikia tobulinti.

Patvirtintas *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos veiksmų planas*, kuriame numatoma: naujų teisės aktų parengimas (pavyzdžiui, sukurti neformaliuoju ir savaiminio mokymosi būdais įgytų kompetencijų įvertinimo ir pripažinimo mechanizmus), švietimo prieinamumo (pavyzdžiui, užtikrinti „antro šanso“ galimybę visiems suaugusiesiems, nebaigusiems pagrindinės ar vidurinės mokyklos) ir infrastruktūros plėtra (pastatų renovacija, statyba, techninės bazės atnaujinimas, informavimo sistemos plėtra, švietėjų kompetencijos ir nuolatinio mokymosi sistemos koordinavimo tobulinimas bei kitos priemonės).

Šiuo metu Švietimo ir mokslo ministerija aktyvina visuomenės informavimą (ypač regionuose) nuolatinio mokymosi idėjų atžvilgiu, stiprina švietimo struktūrų veiklos koordinavimą – pradėjo veikti visiems prieinama, atvira informavimo, konsultavimo, orientavimo sistema internete AIKOS¹⁰).

¹⁰ <http://www.aikos.smm.lt/>

3.1.3. Svarbiausi vykdomos ar planuojamos mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo reformos aspektai. Sistemos jungtys ir investavimas į MVG sėkmę lemiančią politiką

Lietuvos valstybė, kurioje vyksta spartūs ekonominiai, socialiniai ir politiniai pokyčiai ir kuri 2004 metais integrovosi į ES, aiškiai artikuliuoja, kad mokymosi visą gyvenimą skatinimo politika yra prioritetas valstybės švietimo vystymo uždavinyje. Nuolatinio mokymosi koncepcija tampa ir Lietuvos valstybės prioritetu, o suaugusiųjų švietimas – didžiausia nuolatinio mokymosi sistemos dalimi. Suaugusiųjų švietimas yra svarbiausia perėjimo nuo centralizuoto ir autoritarinio valstybės valdymo prie demokratinės piliečių visuomenės prielaida.

Partnerystės ir nuolatinis interesų grupių dalyvavimo nacionaliniame, regioniniame ir vietos lygmenyje skatinimas

Siekiant sėkmingai įgyvendinti šiuolaikinę mokymosi visą gyvenimą sistemą, viena iš kliūčių yra institucinis uždumas ir silpnas veiksmų koordinavimas tarp žinybų, institucinių paslaugų teikėjų ir socialinių partnerių. Su socialiniais partneriais aktyviau bendradarbiaujama tik profesinio mokymo srityje. Švietimo ir mokslo ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, apskričių viršininkų administracijos, savivaldybės, darbdaviams atstovaujančios organizacijos, regioniniai pramonės, prekybos ir amatų bei žemės ūkio rūmai, darbo biržos mokymo centrai, suaugusiųjų mokymo centrai, neformaliojo švietimo institucijos, pagalbą mokykloms teikiančios institucijos, mokslo įstaigos ir kiti socialiniai partneriai turėtų sustiprinti veiksmų koordinavimą ir suaktyvinti bendradarbiavimą, konsultacijas ir keitimąsi informacija.

Institucinis uždumas šiuo metu yra svarbi, adekvačių sprendimų reikalaujanti problema. Socialinės partnerystės požiūriu Lietuva stokoja ir didesnio socialinių partnerių ir nevyriausybinė organizacijų indėlio į nuolatinio mokymosi stiprinimą. Tai, greta kitų aplinkybių, lemia apskritai žemi gyventojų dalyvavimo NVO veikloje rodikliai.

Švietimo ir mokslo ministerijoje suaugusiųjų švietimą koordinuoja Suaugusiųjų švietimo skyrius, Mokytojų profesinės raidos centre įkurtas Suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras.

Taip pat pažymėtini ir gana dideli regioniniai skirtumai: aktyviausiai nuolatinio mokymosi programos vyko didžiuosiuose miestuose, pasyviau – kaimiškose vietovėse.

Didžiausia ir aktyviausia suaugusiųjų švietimo nevyriausybinių organizacija yra Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija (LSŠA), įkurta 1992 metais. Ji vaidina įtakingą vaidmenį Lietuvos suaugusiųjų švietimo politikoje. 1993 metais įstojusį į Europos suaugusiųjų švietimo asociaciją, LSŠA dabar turi dešimt centrų šalies apskrityse. Ši nevyriausybinių organizacija yra bene vienintelė, turinti daugiau narių periferijoje nei didžiuosiuose miestuose, ir todėl šis unikalus tinklas vaidina esminį vaidmenį propaguojant suaugusiųjų mokymąsi visą gyvenimą regionuose ir visoje šalyje. Asociacijos tikslai:

- telkti bendrai veiklai Lietuvos suaugusiųjų mokytojus (švietėjus) bei suaugusiųjų švietimo srityje dirbančias institucijas;
- ugdyti suaugusiųjų visuomenės narių gebėjimą aktyviai dalyvauti savo profesinėje veikloje ir bendruomenės gyvenime;
- ugdyti nuolatinio ugdymosi tarp suaugusiųjų poreikį;
- atstovauti suaugusiųjų švietėjų interesams Lietuvoje ir užsienyje.

Apie partnerystę įgyvendinant šalies švietimo strategines nuostatas taip pat žr. 1 punktą.

Apie mokslo ir verslo bendradarbiavimą žr. 4.1.7 punktą.

Nuostatų mokyti visą gyvenimą ugdymas nuo mažumės

Naujoje Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo redakcijoje įvardijamas vienas iš švietimo tikslų – nustatyti jaunuolio kūrybinius gebėjimus ir pagal tai padėti jam įsigyti profesinę kvalifikaciją ir kompetenciją, atitinkančią šiuolaikinį kultūros bei technologijų lygį ir padedančią jam įsitvirtinti ir sėkmingai konkuruoti tolydžio kintančioje darbo rinkoje, perteikti šiuolaikinės technologinės, ekonominės bei verslo kultūros pagrindus, būtinus šalies ūkio pažangai, konkurencingumui bei subalansuotai raidai laiduoti, sudaryti sąlygas nuolat tenkinti pažinimo poreikius ir tobulėti mokantis visą gyvenimą.

Švietimo tikslų koregavimas susiejant ugdymo turinį su kompetencijomis

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose numatoma atnaujinti ir su naujomis asmens kompetencijomis susieti ugdymo turinį, kad būtų užtikrinta švietimo plėtotės kokybė.

Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi bendrojoje programoje (nuo 5 metų iki mokyklos) (2002 m.) nustatoma priešmokyklinio ugdymo siekiamybė – padėti vaikui įgyti kasdieniam gyvenimui bei sėkmingam ugdymui(si) mokykloje būtinų kompetencijų. Sąlyginai išskiriamos šešios kompetencijų grupės: socialinė, sveikatos saugojimo, pažinimo, komunikavimo, meninė. Jų pagrindas – jau susidarytų vertybinių nuostatų, įgytų gebėjimų ir įgūdžių bei patirties visuma:

Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2003 m.), skirtuose priešmokykliniam, pradiniam, pagrindiniam ir viduriniam ugdymui, daugiau dėmesio skiriama tam, kad mokiniams būtų sudarytos palankesnės sąlygos įgyti ir plėtoti asmeninę, socialinę, pažinimo ir kultūrinę kompetenciją, kurią sudaro vertybinių nuostatų, gebėjimų, žinių ir supratimo visuma, laiduojanti ir mokymosi visą gyvenimą nuostatų ir įgūdžių susiformavimą.

Atskirų dalykų bendrosios programos (pvz., užsienio kalbų) pabrėžia komunikacinės kompetencijos formavimą. Mokantis turi būti ugdomi būtini kultūrinės ir kalbinės komunikacijos gebėjimai, kurie vienas nuo kito neatskiriami ugdant komunikacinę kompetenciją.

Pradinio ugdymo bendroji programa, paremta kompetencijų ugdymu, šiuo metu yra rengimo stadijoje. Išskiriamos kompetencijos: mokymosi mokytis, socialinė, sveikatos saugojimo, pažinimo, komunikavimo, meninė.

Parengtos *Integruojamųjų programų gairės*, kurios apima mokymąsi mokytis, komunikavimą, pilietiškumą, verslumą, kultūrinę kompetenciją, sveiką gyvenimą ir saugią aplinką.

Per ateinančiuosius ketverius metus planuojama peržiūrėti ir atnaujinti dabartines tradicinių pradinio ir vidurinio ugdymo dalykų bendrąsias programas. Tikslai ir įgytų žinių vertinimas bus siejamas su kompetencijomis.

Priimtas naujas dokumentas, skirtas pedagogų rengimui (*Pedagogų rengimo koncepcija*, 2004 m.), kuriame pedagogo profesinė kompetencija apibūdinama remiantis pagrindinėmis kompetencijomis.

Organizuojami mokytojų seminarai ir darbo grupės, kuriose vyksta diskusijos apie perėjimą nuo švietimo, orientuoto į žinias, prie švietimo, orientuoto į kompetencijų ugdymą. Oficialiose darbo grupėse ir neoficialiose diskusijų grupėse dalyvauja visų švietimo lygių (profesinių mokyklų, kolegijų, universitetų ir kt.) atstovai.

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo situacija

Nors teisinė bazė Lietuvoje pakankama, praktinis (*de facto*) neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo sistemos ir metodų kūrimas Lietuvoje dar beveik nepasidėjęs. Nebaigta kurti profesijos standartų sistema. Suaugusieji, neįgiję pagrindinio išsilavinimo, bet turintys profesines kompetencijas, įgytas dirbant ar savarankiškai mokantis, yra vertinami pagal formalias jaunimui sukurtas taisykles. Jų patirtis nėra formaliai vertinama ir pripažįstama. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi formalaus pripažinimo sistemos nebuvimas mažina mokymosi prestižą, apsunkina darbuotojų santykius su darbdaviais, mažina konkurencingumą darbo rinkoje.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programoje ir *Nacionalinės gyventojų senėjimo pasekmių įveikimo strategijos įgyvendinimo 2005–2013 metų priemonių plane*¹¹ (Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintame 2005 m. sausio mėn.) numatyta parengti tiek formaliojo, tiek neformaliojo švietimo programų ir modulių akreditavimo tvarką. Tai sudarys sąlygas vyresnio amžiaus žmonėms, turintiems praktinių įgūdžių ir savišvietos būdu įgijusiems reikiamų žinių, laikyti kvalifikacijos egzaminus eksternu, aplenkiant mokymąsi profesinėje mokykloje, ir įgyti valstybės pripažintą profesinę kvalifikaciją. Už šių priemonių įgyvendinimą atsakingos ŠMM ir SADM.

Mokymosi visą gyvenimą informavimo ir konsultavimo sistemos kūrimas

2003 m. švietimo ir mokslo ir socialinės apsaugos ir darbo ministrai patvirtino Profesinio orientavimo strategiją, 2004 m. – strategijos įgyvendinimo planą 2004–2007 m. laikotarpiui. Strategijos tikslas – sukurti aplinką profesinio orientavimo sistemai bei paslaugų plėtotei Lietuvoje atsižvelgiant į šalies ekonominės bei socialinės raidos perspektyvas ir individualius kiekvieno visuomenės nario poreikius.

2005 m. švietimo ir mokslo ir socialinės apsaugos ir darbo ministrai patvirtino profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų aprašą. Reikalavimų aprašas nustato profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimus, atsakingas įstaigas ir jų funkcijas, veiklos koordinavimą. Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo tikslas – padėti asmenims pasirinkti savo kelią švietimo, mokymo bei užimtumo srityse ir aktyviai kurti savo profesinę karjerą. Šios paslaugos skiriamos tiems, kurie dar nėra pradėję profesinės karjeros, dirbantiesiems, bedarbiams ir darbdaviams.

Švietimo ir mokslo ministerija yra dviejų profesinio orientavimo srities valstybės svarbos projektų, siekiant Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos, pareiškėja. Projektai papildo vienas kitą ir yra skirti profesinio orientavimo sistemos kūrimo tikslams. Jų pagalba 2005–2008 m. laikotarpiu bus sukurta: kompiuterizuota profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo informacinė sistema, profesinio informavimo infrastruktūra ir jos administravimo priemonės, profesinio informavimo vietų tinklas; taip pat bus parengti

¹¹ <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=248539&Condition2>

profesinio informavimo ir konsultavimo norminiai dokumentai, mokymo programos, metodai ir priemonės, mokomi šios srities specialistai ir kt.

Įsteigtas Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras (2004 m.).

Investicijos į mokytojų rengimą ir mokymą padedant jiems atlikti naują vaidmenį žinių visuomenėje

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatų įgyvendinimo programoje viena iš prioritetinių krypčių yra personalo tobulinimo pertvarka. Siekiant sukurti integralią mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemą, 2005 m. numatyta parengti Vyriausybinių pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarkos programą ir ją įgyvendinti 2006–2008 metais.

Siekama visiems mokiniams sudaryti kokybiškas ugdymo sąlygas. Yra vykdoma struktūrinė šalies mokyklų pertvarka, nes dėl nepalankios demografinės situacijos mažėja mokinių skaičius bei pedagogų poreikis. Švietimo ir mokslo ministerija vykdo pedagogų poreikių tyrimus, kurie panaudojami planuojant studentų – būsimųjų mokytojų priėmimą į aukštąsias universitetines ir neuniversitetines studijas. Kasmet skiriama apie 0,5 mln. Lt finansinė parama dirbančių mokytojų, kuriems gresia nedarbas, perkvalifikavimo į paklausias mokykloje specialybes (anglų kalbos, informatikos ir kt.) studijoms.

2004 m. parengta *Pedagogų rengimo koncepcija* numato esminę pedagogų rengimo sistemos pertvarką bei naują pedagogo profesinės kvalifikacijos teikimo tvarką. Studijos aukštojoje mokykloje pagal naująją koncepciją sudaro tik pirmąjį pedagogų rengimo etapą. Antrasis etapas – pedagoginė stažuotė ir kvalifikacinis egzaminas. Tik atlikus stažuotę ir išlaikius kvalifikacinį egzaminą bus suteikiama profesinė mokytojo kvalifikacija.

Pedagogų rengimo koncepcijai įgyvendinti ir vientisai pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemai sukurti 2005 m. bus parengta Valstybinė pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarkos programa (jau patvirtinta darbo grupė, kuri rengs projektą), kuri bus įgyvendinama 2006–2008 metais.

Siekiant tobulinti pedagogų rengimą, 2004–2008 m. numatyta atlikti mokytojų rengimo sistemos veiksmingumo auditą, sukurti pedagogų rengimo standartus bei jų įgyvendinimo strategijas. Bus inicijuota studijų programų kaita, bus kuriama nuolatinė aukštųjų mokyklų dėstytojų profesinės kvalifikacijos tobulinimo sistema bei rengiamos pedagoginės stažuotės.

Šių tikslų numatoma siekti ir naudojant ES struktūrinių fondų lėšas valstybinės svarbos projektui „Pedagogų rengimo tobulinimas“ įgyvendinti, kuriam numatoma skirti per 2 mln. Lt.

Mokytojo teisę pagal poreikius gauti kvalifikacijos tobulinimo paslaugas užtikrina Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (49 straipsnis). Nuo 2003 m. mokytojai turi teisę ne mažiau kaip 5 dienas per metus dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose. Už kvalifikacijos tobulinimą jiems bus sumokama iš valstybės biudžeto („Mokinio krepšelio lėšos“). Tam 2005 m. iš viso skirta 16,6 mln. Lt (2004 m. buvo 8,14 mln. Lt).

Kvalifikacijos tobulinimo programas gali „lygiomis teisėmis“ siūlyti aukštosios mokyklos, regioniniai mokytojų kvalifikacijos tobulinimo centrai, o šias programas pedagogai gali laisvai pasirinkti. Ši decentralizacijos nuostata turėjo įtakos struktūriniams pokyčiams, laipsniškai pakeitė unifikuotą kvalifikacijos tobulinimo sistemą.

2003 m. įsteigtas Mokytojų kompetencijos centras, kuris vykdys decentralizuotos pedagogų kvalifikacijos tobulinimo sistemos kokybės priežiūrą, akredituos pedagogų kvalifikacijos tobulinimo veiklą vykdančias institucijas ir programas.

2004 m. parengti ir svarstomi tolesnę Pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarką bei pertvarkos darbus reglamentuojantys dokumentai: „Kvalifikaciniai reikalavimai mokytojams“, „Švietimo darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo programų akreditavimo reglamentas“, „Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo institucijų vertinimo taisyklės“, naujos redakcijos mokyklų vadovų ir mokytojų atestacijos nuostatai.

Švietimo ir mokslo ministerijos iniciatyva parengti ES Socialinio fondo finansuojami projektai „Mokytojų švietimo centrų infrastruktūros plėtra“ bei „Mokytojų kvalifikacijos tobulinimo pertvarka“. Numatyta skirti 17,1 mln. Lt. Veiklos, kurios numatytos projekte, leis įgyvendinti nacionalinio lygmens švietimo politikos uždavinius.

Mokytojai dalyvauja Comenius programos projektuose. 2004 m. buvo finansuota 116 Comenius 2.2 paraiškų (kalbiniai, bendrieji kursai, kalbų asistentai). Paramą gavo 3 pradinio mokytojų rengimo projektai (24 studentai dalyvavo mainuose pagal šiuos projektus). Pagal Comenius 1 „Europos mokyklų partnerystės projektus“ iš viso finansuota 182 projektai. Papildomos lėšos pritraukiamos per partnerystės projektus (bendradarbiaujama su Britų taryba, Gėtės institutu, Prancūzų kultūros centru ir kt.). Mokytojai dalyvauja Europos Tarybos kvalifikacijos tobulinimo programų, skirtų švietimo darbuotojams, renginiuose (2004 m. dalyvavo 25 mokytojai).

Pastaruoju metu daugėja mokytojų, turinčių suaugusiųjų mokytojo (andragogo) kvalifikaciją ar įgijusių andragoginių kompetencijų. Lietuvos aukštosiose mokyklose (VDU, VPU, KU) pradėti rengti suaugusiųjų mokytojai – andragogai.

Informacinių ir komunikacinių technologijų naudojimas švietime

Pagrindiniai šiuo metu galiojantys IKT naudojimo švietime dokumentai:

Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į Lietuvos švietimą 2005–2007 metų strategija ir programa (patvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr. ISAK-2015). *Tikslai:*

- Pasiiekti proveržį mokinių mokyme ir mokymesi panaudojant modernias informacines technologijas.
- Sukurti švietimo kompiuterių tinklą – mokymui ir mokymuisi skirta informacija užpildyta elektroninė erdvė, kartu sudarant sąlygas modernizuoti švietimo valdymą, mokyklų bendruomenių komunikavimą.
- Gerinti gyventojų kompiuterinę kompetenciją siekiant mažinti socialinę atskirtį IKT srityje.

Profesinio mokymo informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo strategija (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. lapkričio 4 d. įsakymu Nr. ISAK-1722)

Visuotinio kompiuterinio raštingumo programa (patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 15 d. nutarimu Nr. 1176)

Mokyklų aprūpinimo mokomosiomis kompiuterinėmis priemonėmis strategija (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. balandžio 8 d. įsakymu Nr. 537)

Šiuo metu galiojantys kompiuterinio raštingumo standartai:

Visuotinio kompiuterinio raštingumo standartas (patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr. ISAK-2016)

Pedagogų kompiuterinio raštingumo standartas (patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2001 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. 1694)

Moksleivių visuotinio kompiuterinio raštingumo standartas (patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. sausio 31 d. įsakymu Nr. 124)

Mokyklų bibliotekinių kompiuterinio raštingumo standartas (patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. spalio 25 d. įsakymu Nr. 1782)

Kasmetinės 2001–2004 m. “Švietimo informacinei visuomenei” programos dėka įgyvendinta “Informacijos ir komunikacijos technologijos diegimo Lietuvos švietime strategija” (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2000 m. spalio 18 d. įsakymu Nr. 1279). Pagrindiniai rezultatai:

- *Mokinių skaičius, tenkantis 1 kompiuteriui:* 7 mokiniai 9–12 klasėse, 17 mokinių 1–12 klasėse.
- *Internetas mokyklose:* 50% mokyklų aktyviai naudoja internetą mokymui ir mokymuisi.
- *Pedagogų mokymas:* 30% pedagogų mokyta pagal Pedagogų kompiuterinio raštingumo standarto technologinę dalį, 12% pedagogų – pagal Pedagogų kompiuterinio raštingumo standarto edukologinę dalį, 15% pedagogų išmokyta pamokų metu naudotis įvairia programine įranga.
- *Aprūpinimas programine įranga:* mokykloms skirtos 38 kompiuterinės mokymo priemonės su licencijomis, 52 – testavimui.

Apie finansinę paramą asmenims, įsigyjantiems kompiuterius ir interneto prieigą, žr. 2.2.2 punktą.

Dėmesys atskirties grupėms

- *Specialiųjų poreikių tenkinimas: vaikai ir jaunimas*

Lietuvoje mokosi apie 11 procentų mokinių (nuo bendro mokyklinio amžiaus vaikų skaičiaus), kuriems nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai. 89 procentai specialiųjų poreikių turinčių mokinių mokosi bendrojo lavinimo mokyklose kartu su bendraamžiais. Inkluzinio ugdymo plėtrai ir kokybei gerinti kasmet skiriama daugiau lėšų (2005 m. mokinio krepšelis padidintas 20 procentų). Teisės aktais ir dokumentais reglamentuojamas ugdymo prieinamumas įvairių gebėjimų vaikams, programų įvairovė, mokyklų aplinkos pritaikymas, aprūpinimas ugdymui skirta kompensacine technika ir specialiosiomis mokymo priemonėmis.

Pagal „Pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio įgyvendinimo 2003–2005 metais priemonių planą“ bei „Pedagoginių psichologinių tarnybų steigimo savivaldybėse 2004 metais programą“ rengiami ir tobulinami šios pagalbos teikimą reglamentuojantys teisės aktai bei siekiama, kad specialioji pedagoginė ir psichologinė pagalba būtų teikiama veiksmingiau ir arčiau vaikų ir mokinių gyvenamosios vietos.

Sėkmingai vyksta pedagoginių psichologinių tarnybų steigimo plėtra. 2004 metų pradžioje šios tarnybos veikė tik 26 savivaldybėse, šiuo metu jos įsteigtos 50 savivaldybių. Pedagoginės psichologinės tarnybos tikslas – didinti specialiųjų poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčių asmenų ugdymosi veiksmingumą, psichologinį atsparumą teikiant reikalingą informacinę, ekspertinę ir konsultacinę pagalbą mokykloms ir mokytojams. Viena iš pagrindinių tarnybos funkcijų – informacijos apie tarnybos aptarnaujamą

teritorijoje gyvenančius specialiųjų ugdymosi poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčius asmenis, jų problemas, ugdymo organizavimą, aplinkos pritaikymą bei specialiosios pedagoginės ir/ar psichologinės pagalbos teikimo veiksmingumą kaupimas bei analizė.

Švietimo ir mokslo ministerija 2001–2003 metais finansavo 470 socialinių pedagogų etatų, o nuo 2004 metų šių specialistų etatai finansuojami iš mokinio krepšelio lėšų. Šiuo metu įvairių tipų šalies mokyklose dirba per 900 socialinių pedagogų.

2005–2008 metais bus įgyvendinami Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis finansuojami projektai „Pedagoginių psichologinių tarnybų plėtra“ ir „Palikusių mokyklą mokinių grąžinimas“. Šių projektų rengimą inicijavo Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija bei jai pavaldžios institucijos dalyvauja įgyvendinant įvairių nacionalinių prevencijos programų priemones. Šių programų tikslas – padėti specialistams atpažinti rizikos grupėje esančius vaikus ir laiku užtikrinti jiems teikiamą pagalbą, gebėti vykdyti smurto prieš vaikus, nusikalstamumo, prostitucijos, savižudybių ir kitų žalingų socialinių psichologinių reiškinių prevencijos priemones.

- *Parama socialiai remtiniams studentams (žr. 2.1.2 punktą)*

Darbinio amžiaus pratęsimas ir mokymosi prieinamumas vyresnio amžiaus žmonėms

Europos Sąjungos užimtumo politikos gairėse ypač pabrėžiama darbinės karjeros pratęsimas: juo ilgiau žmogus bus darbo rinkoje, juo bus geriau ir jam, ir visai visuomenei.

2003 m. pradėta įgyvendinti Lietuvos darbo biržos vyresnio amžiaus bedarbių 55+ užimtumo rėmimo programa, kuria siekiama didinti jų užimtumą bei galimybes kuo ilgiau išsilaikyti darbo rinkoje.

Nevyriausybinių organizacijų skatinamos ištraukti į pagyvenusių žmonių užimtumo problemų sprendimą. Rengiami konkretūs pasiūlymai dėl subsidijuojamų darbo vietų kūrimo priešpensinio amžiaus bedarbiams, atsižvelgiant į jų nedarbo trukmę ir amžių. Viena galimų vyresnių darbuotojų užimtumo formų – jų patirties skleidimas, pavyzdžiui, mokant naujus darbuotojus ir taip pratęsiant darbo veiklą.

Prišpensinio amžiaus žmonėms įgyti naują ir paklausą turinčią kvalifikaciją padeda Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 6 jai pavaldžios regioninės mokymo organizavimo ir konsultavimo tarnybos, 14 darbo rinkos mokymo centrų. Gausėja ir profesinio mokymo paslaugas teikiančių privačių įmonių. Lietuvoje yra apie 500 įvairaus profilio licencijuotų mokymo paslaugų teikėjų. Darbo rinkos mokymo centrų programose kasmet dalyvauja apie 25 tūkstančiai asmenų, tačiau nėra oficialios statistikos, kiek iš jų priešpensinio amžiaus (pvz., vyresnių kaip 50 metų). Iš atskirų tyrimų matyti, kad suaugusiųjų tęstinis profesinis mokymas šalyje menkai išplėtotas. Pakitusios gamybos sąlygos, naujos technologijos nuvertina turėtus išsimokslinimo diplomus ir verčia įgyti naują profesiją ar kvalifikaciją. Vyresnio amžiaus žmonių suaugusiųjų vidurinėse mokyklose ir suaugusiųjų mokymo centruose gausiausia – 3299 klausytojai. Palyginti su 2001/2002 mokslo metais, tokių asmenų padaugėjo 1000, o su 1999–2000 metais – net 5 kartus. Galima daryti išvadą, kad vis daugiau vyresnio amžiaus žmonių toliau mokosi suaugusiųjų mokymo institucijose. Tačiau suaugusiųjų mokymo institucijos yra didžiuosiuose miestuose, rajonų centruose, todėl kaimo gyventojams šios paslaugos sunkiau pasiekiamos. 2002 metų rudenį, palyginti su 2000 metais, 40 metų ir vyresnių studentų bakalaurų studijose padaugėjo 3,5 karto. Tiek pat kartų padaugėjo šio amžiaus asmenų, studijuojančių magistrantūroje ir jai prilygstančiose studijose, taip pat daugėja asmenų, siekiančių įgyti kitą aukštojo mokslo diplomą.

Pagyvenusių piliečių mokymasi visą gyvenimą apsunkina keletas objektyvių veiksnių: palyginti mažesnė jų paklausa darbo rinkoje, dažnai nedidelės pajamos, mažesnė mokymosi motyvacija. Tokiame kontekste veikia trečiojo amžiaus universitetas, nevyriausybinių organizacijų, valstybės, sudariusi sąlygas nemokamai įgyti bendrąjį vidurinį, profesinį, aukštesnįjį išsimokslinimą. Tačiau apskritai pagyvenusių žmonių mokymosi poreikių tenkinimas šiuo metu dar yra daugiau jų diagnozavimo ir planavimo etape.

Darbininkų mokymosi procesą šiuo metu apsunkina labai menkas darbdavių suinteresuotumas tęstiniu mokymu (pavyzdžiui, 2004 m. reprezentatyvių tyrimų duomenimis, tik nevisai penktadalis darbdavių skatino darbuotojus mokytis; tyrimo ataskaita internete¹²).

Valstybė šiuo metu yra išplėtojusi bedarbių kvalifikacijos įgijimo ir perkvalifikavimo sistemą, ji veikia Lietuvos išteklių atžvilgiu pakankamo finansavimo sąlygomis. Ateityje vieni iš pagrindinių uždavinių yra pačių nekvalifikuotų darbininkų ir darbdavių motyvacijos nuolatinio mokymosi atžvilgiu didinimas bei būtinų teisinių instrumentų tobulinimas.

Lietuvoje veikia Trečiojo amžiaus universitetas – savarankiška, savanoriška, visuomeninė organizacija, siekianti užtikrinti vyresnio amžiaus žmonių geresnę socialinę integraciją į visuomenę, skatinanti jų produktyvumą

¹² http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/suaugusiųjų_testinio_mokymo_ataskaita.doc

ir turiningą gyvenimą, palaikanti darbingumą, fizinį aktyvumą, kelianti žinių bei kultūros lygį, apsiukeičianti gyvenimo patirtimi, palaikanti sveikatą.

Jungčių (lankstumo, perėjimo galimybių, kt.) tarp įvairių švietimo sistemos lygmenų problemos

Lietuvos švietimo politikoje vis daugiau dėmesio skiriama priemonėms, padedančioms perorientuoti švietimo sistemą nuo dėmesio vien formaliajo švietimo organizavimui ribotos apimties asmenų grupėms (daugiausia pirminiam formaliajam švietimui) prie mokymąsi visą gyvenimą apimančios sistemos. Nepaisant to, dar nepakankamai struktūriškai lanksti ir suderinta sistema ne visais atvejais laiduoja nuoseklaus perėjimo galimybes iš vieno mokymosi lygmens į kita, neformaliojo švietimo posistemėje įgytų kompetencijų akreditavimą, nelaiduoja “antrojo šanso” galimybių grįžti į formaliajo suaugusiųjų švietimo posistemę tam tikro amžiaus grupėms. Atskirtumo (horizontaliojo ir vertikaliojo) tarp švietimo grandžių įveikimas; ryšio tarp akademinės ir technologinės mokymosi krypties stiprinimas; ryšio tarp formaliajo, neformaliojo ir savaiminio švietimo stiprinimas ir kompetencijų, įgytų neformaliai ar savarankiškai, pripažinimas.

Lietuva iš sovietinių laikų “paveldėjo” suaugusiųjų vidurines mokyklas, kurios tuomet vadinosi vakarinėmis arba dirbančio jaunimo mokyklomis. Tokių mokymo įstaigų šiuo metu yra 22 (1987 metais – 71). Dauguma iš jų tapo suaugusiųjų mokymo centrais, teikiančiais ne tik bendrąjį išsilavinimą, bet ir neformaliojo švietimo paslaugas. Kai kuriose bendrojo lavinimo mokyklose atidarytos suaugusiųjų mokymo klasės mokymosi motyvacijos stokojantiems jaunuoliams. Daugumoje suaugusiųjų bendrojo lavinimo institucijų mokytis galima ir neakivaizdiniu/nuotoliniu būdu. Suaugusiųjų vidurinėse mokyklose (centruose) trūksta mokomosios medžiagos ir priemonių, pritaikytų mokytis suaugusiuosius, ne visi mokytojai yra parengti dirbti su suaugusiais.

Formaliojo suaugusiųjų išsilavinimo programos, prilygintos nuosekliojo bendrojo lavinimo programoms, nėra pakankamai lanksčios – neatsižvelgiama į suaugusiųjų poreikius ir patirtį, o neformaliojo švietimo programos neteikia jokio valstybės pripažinto dokumento, neprilygsta kurios nors išsilavinimo pakopos ar reglamentuoto modulio baigimui arba kvalifikacijos įgijimui. Modulinis mokymas išplėtotas nepakankamai.

Apie neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo situaciją žr. 3.1.3 punktą.

Ugdymo turinio ir mokymo metodų atnaujinimas

Bendrasis lavinimas

Mokyklų tobulinimo programos dalis yra skirta ugdymo turiniui tobulinti ir mokymosi sąlygoms gerinti. Jos tikslai: plėtoti pagrindinių mokyklų mokytojų profesines kompetencijas ir gerinti mokymo(si) sąlygas skatinant mokinių aktyvų mokymąsi bei mokytojų bendradarbiavimą mokykloje ir tarp mokyklų. Planuojama, kad po šios programos įgyvendinimo:

- mokytojai ir mokiniai taikys aktyvius mokymosi metodus, alternatyvius mokinių pažangos vertinimo būdus, modernias mokymo priemones bei naujas technologijas;
- mokytojai bendradarbiaus planuodami, įgyvendindami ir vertindami ugdymo ir mokyklų tobulinimo procesą;
- mokyklų bendruomenės keisis patirtimi ir informacija atsižvelgdami į naujus mokymo metodus ir mokinių pažangos vertinimo būdus, kompiuterines programas ir informacines technologijas.

Ši programa skirta tobulinti pagrindinių mokyklų (5–10 klasės) vadovams, mokytojams ir savivaldybių švietimo skyrių atstovams.

Nuo 2004 metų Lietuvoje vykdomas bandomasis projektas “Vertinimas ugdymo procese”, kuriame dalyvaujančių mokyklų mokytojai išbando įvairias formuojamojo vertinimo strategijas ir siekia įgyvendinti vertinimo mokymuisi idėją.

Gavus paramą iš ES struktūrinių fondų (BPD 2 prioriteto „Žmogiškųjų išteklių plėtra“ priemonė „Mokymosi visą gyvenimą plėtra“), pradedamas vykdyti nacionalinis projektas “Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14–19 metų mokiniams”. Pagrindinis projekto tikslas – sukurti sąlygas, užtikrinančias 14–19 metų mokiniams, platesnes galimybes pasirinkti jų polinkius bei gebėjimus atitinkančią mokymosi kryptį ir išlikti švietimo sistemoje. Uždaviniai:

- sukurti lankstų, labiau individualizuotą, skirtingus 14–19 metų mokinių, tarp jų iš socialinės rizikos šeimų bei neįgalių vaikų, gebėjimus ir poreikius atitinkantį ugdymo modelį;
- parengti mokomasias programas, teikiančias didesnes praktinio darbo galimybes ir suderintas su profesiniu mokymu ar kompetencijomis, reikalingomis įgyti darbo rinkoje paklausią profesiją;
- sukurti modernią, patrauklią technologinio ir meninio ugdymo aplinką;
- padėti nacionalinio lygmens turinio kūrėjams (vietos ekspertams) ir mokytojams įgyti kompetencijas, būtinas rengiant, išbandant ir diegiant mokomasias programas, pritaikytas skirtingų polinkių, poreikių, gebėjimų 14–19 metų mokiniams.

Tikslinės grupės: 14–19 metų mokiniai, mokytojai, mokyklų vadovai, savivaldybių švietimo skyrių atstovai.

Profesinis mokymas

Profesinio mokymo turinys atnaujintas kompetencijų ir tikslų pagrindu. Visose profesinio mokymo programose įvestas verslumo modulis. IT bei užsienio kalbų dalykai integruoti į specialybės dalykus arba išskirti kaip savarankiški moduliai. 2003 m. patvirtinta nauja profesinio rengimo standarto struktūra. Pagal ją standarto turinį sudaro 9 dalys: bendrasis profesijos apibūdinimas, profesijos tikslas, veiklos sritys, kompetencijos, kompetencijų ribos, mokymo (studijų) tikslai, svarbiausi bendrieji gebėjimai, baigiamasis kvalifikacijos vertinimas. 2003–2004 m. parengti ir patvirtinti 55 naujos struktūros profesinio rengimo standartai. Šiuo metu atnaujinimas pagal patvirtintus standartus atnaujinamas profesinio mokymo programų turinys.

2004 m. pradėtas profesijos pedagogų technologinės kompetencijos atnaujinimo procesas, suteikiant profesijos mokytojams kompetencijas, atitinkančias naujausius mokslo ir technologijų pasiekimus.

2003 m. pabaigoje devyniolika darbuotojus, darbdavius bei mokymo teikėjus reprezentuojančių Lietuvos institucijų pasirašė bendradarbiavimo sutartį. Bendros veiklos programa apima nacionalinių ir tarptautinių tyrimų inicijavimą ir vykdymą, susijusios informacijos kaupimą, sistemimą, analizę ir sklaidą bei kitas veiklas, užtikrinančias profesinio rengimo ir žmonių išteklių plėtrą, remiantis žiniomis pagrįstais sprendimais bei bendrais Europos Sąjungos strateginiais siekiais. Tai svarbus žingsnis stiprinant ryšius tarp mokymo ir darbo pasaulių ir drauge gerinant profesinio mokymo patrauklumą bei kokybę nacionaliniu lygmeniu.

2003–2004 m. buvo atlikti mokymo poreikių tyrimai 3 ūkio sektoriuose. Jie apima pirminį ir tęstinį profesinį rengimą. Mokymo poreikių prognozės 5 metams formuotos aktyviai dalyvaujant tiriamos ūkio šakos darbdaviams. Sektoriniai tyrimai – tik viena iš priemonių, skatinančių sektorinę mokymo teikėjų ir darbdavių partnerystę.

Baigiamasis profesinės kvalifikacijos vertinimas perduotas socialiniams partneriams – regioniniams pramonės, prekybos ir amatų bei žemės ūkio rūmams. Tai sudaro geras sąlygas regioninės partnerystės tarp mokymo teikėjų ir darbdavių plėtrai. Optimizuojant profesinio mokymo įstaigų tinklą kuriami regioniniai profesinio rengimo centrai, teikiantys pirminį ir tęstinį mokymą, taip pat skatina partnerystės plėtrą regionuose.

3.2. Problemos ir kliūtys. Ką dar reikėtų padaryti įgyvendinant mokymosi visą gyvenimą principą?

Tarpinstitucinė sąveika

Iki šiol stokojama tarpinstitucinės sąveikos ir drauge vykdomos veiklos veiksmingumo. Per menka tarpusavio veiksmų sinergija tarp Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdomų bedarbių mokymo, kvalifikacijos tobulinimo programų ir Švietimo ir mokslo ministerijos, savivaldybių švietimo institucijų vykdomos veiklos. Institucinis uždumas šiuo metu yra svarbi, adekvačių sprendimų reikalaujanti problema. Socialinės partnerystės požiūriu Lietuva stokoja ir didesnio nevyriausybinė organizacijų indėlio į nuolatinio mokymosi stiprinimą. Tai, greta kitų aplinkybių, lemia apskritai žemi gyventojų dalyvavimo NVO veikloje rodikliai. Taip pat pažymėtini gana dideli regioniniai skirtumai: aktyviausiai nuolatinio mokymosi programos įgyvendinamos didžiuosiuose miestuose, pasyviau kaimiškose vietovėse.

Gretinant su nuolatinio mokymosi realijomis ES šalyse, reikėtų daugiau dėmesio skirti savaiminio mokymosi sampratos plėtrai. Taip pat galima manyti, kad dažniausiai tik švietimo politiniu lygmeniu yra jaučiamas skirtumas tarp suaugusiųjų mokymosi, skirto įsitvirtinti darbo rinkoje, ir mokymosi visą gyvenimą sampratos, numatančios mokymosi kompetencijos ugdymą ir įgyvendinimą viso asmens gyvenimo laikotarpiu.

Mokymosi visą gyvenimą rodiklių kūrimas ir pokyčių vertinimas

Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija turi aiškų, įvairias mokymosi dimensijas apimančių veiksmų planą, tačiau dalis jame suformuluotų uždavinių stokoja stebėsenos rodiklių. Stebint nuolatinio mokymosi situaciją, naudojamosi tarptautinių (pvz., Eurostat) ir šalies tyrimų rezultatais, tačiau pastarieji iki šiol ne visada išvengia fragmentiškumo visos sistemos funkcionavimo požiūriu. Informacija apie nuolatinio mokymosi, ypač suaugusiųjų švietimo, būklę ir gyventojų tokio švietimo poreikius dažniausiai instituciniu valstybės lygiu renkama nekoordinuotai. Ja taip pat renka ir pavienės švietimo įstaigos. Mokyklos ir mokymo centrai, profesinės mokyklos, kursai, darbo biržos, švietimo skyriai stengiasi surinkti informaciją apie neturinčius pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo gyventojus. Švietimo ir mokslo ministerija suprasdama stebėsenos tobulinimo svarbą, jai šiuo metu skiria išskirtinį dėmesį: tobulinama stebėsenos specialistų kvalifikacija (sukurta speciali politikos analizės grupė), tyrimams formuluojami aiškūs rodikliai, užtikrinamas jų tęstinumas, pavyzdžiui, per pastaruosius puse metų atlikti keli išsamūs suaugusiųjų švietimo būklės tyrimai, numatomi longitudinaliniai tyrimai, leisiantys sustiprinti rodiklių kokybę, taip pat numatyta įtraukti į tarptautinius lyginamuosius PISA, ALL ir kt. tyrimus.

Lietuvos 2004–2006 m. bendrajame programavimo dokumente pagal prioritetus ir priemones numatyti šie mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimo stebėsenos rodikliai, kurie padės įvertinti padarytą pažangą:

BPD 2 prioritetas. Žmogiškųjų išteklių plėtra. Rodikliai

Tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Skaičiais išreikšti tikslai
Poveikis	asmenų, dalyvaujančių tęstiniame ir praktiniame mokyme, dalies 25–64 m. amžiaus grupėje padidėjimas (pasikeitimas % dalimis)	6,7 % (pradinis – 3,7 % 2001 m.)
	sumažėjęs „iškritusiųjų iš mokyklos“ lygis (pasikeitimas % dalimis)	16,4 % (pradinis – 16,9 % 2002 m.)
Rezultatas	bendras įdarbinimo rodiklis po aktyvinimo (%): vyrų/moterys	40 %
	darbdavių, teikiančių mokymą bendrovėje pirmą kartą, dalis (%)	5 %
Pasiekimas	išmokytų naudos gavėjų skaičius veiklos pabaigoje (vnt.)	20000
	įgyvendintų projektų, susijusių su mokymo/studijų sistemų modernizavimu, skaičius (vnt.)	10–15

2.4 priemonės rodikliai

Rezultatų rodikliai

Remiamų projektų skaičius	250
Pateiktų akredituoti profesinio mokymo/studijų programų skaičius	100
Išmokytų naudos gavėjų skaičius veiklos pabaigoje	2000

Pasekmių rodikliai

Akredituotų mokymosi/profesinio mokymo/studijų (pirmosios pakopos) programų skaičius	40
Švietimo, profesinio mokymo, mokslo ir studijų institucijų, gavusių Europos Sąjungos akreditaciją, skaičius	9

2.5 priemonės rodikliai

Rezultatų rodikliai

Išmokytų naudos gavėjų skaičius veiklos pabaigoje	3000
Pateiktų akredituoti antrosios pakopos (magistrantūros) studijų/mokymo programų skaičius	15

Pasekmių rodikliai

Akredituotų antrosios pakopos (magistrantūros) studijų/mokymo programų skaičius	5
Įsidarbinimo lygis tarp baigusiujų praktines mokymų programas	20%

4. AUKŠTOJO MOKSLO REFORMA

4.1. Strateginės priemonės

Nors rengiama aukštojo mokslo reforma ir kelia diskusijų akademinėje bendruomenėje, tačiau bendrai sutariama dėl jos tikslų – aukštesnės studijų kokybės ir geresnio finansavimo. Siekdama šių tikslų, Švietimo ir mokslo ministerijos darbo grupė parengė ilgalaikės aukštojo mokslo raidos plano iki 2010 m. projektą. Plano projektą sudaro kelios pagrindinės kryptys: aukštųjų mokyklų valdymas ir išteklių panaudojimas, finansavimas, studijų programų atitiktis darbo rinkai, atsakingų valstybės institucijų veiksmų koordinavimas.

4.1.1. Dėl aukštojo išsilavinimo struktūros, organizavimo, mokslo laipsnių, ECTS kreditų, diplomo priedėlio ir kitų priemonių, lengvinančių Europos bendros mokslo ir kvalifikacijų erdvės kūrimą ir ribojančių fragmentiškumą

Aukštasis išsilavinimas Lietuvoje įgyjamas tik aukštosiose mokyklose. Studijos aukštojoje mokykloje gali būti neuniversitetinės ir universitetinės. Neuniversitetinės studijos yra pagrindinės, vienos pakopos. Universitetinės studijos yra trijų pakopų: pirmoji pakopa (pagrindinės studijos), antroji pakopa (magistrantūra, specialiosios profesinės studijos) ir trečioji pakopa (rezidentūra, doktorantūra ir meno aspirantūra). Vientisosios studijos – tai studijos, kai tęstinumu susiejamos pirmosios ir antrosios pakopos universitetinės studijos. Jas baigusiesiems suteikiamas magistro laipsnis ir (ar) profesinė kvalifikacija. Specialiosios profesinės studijos – tai antrosios pakopos nuosekliosios universitetinės studijos, į kurias priimami asmenys, baigę pagrindines universitetines studijas, ir kurios skirtos tam tikros studijų krypties profesinei kvalifikacijai įgyti. Trečiojoje pakopoje rengiami mokslininkai (doktorantūra), meno dalykų dėstytojai arba menininkai (meno aspirantūra) ir medicinos gydytojai praktikai (rezidentūra).

Studijos vykdomos pagal Švietimo ir mokslo ministerijos registruotas studijų programas. Studijų programų, taip pat aukštųjų mokyklų vykdomos mokslo ir studijų veiklos kokybę periodiškai vertina Studijų kokybės vertinimo centras. Studijų apimtis matuojama kreditais. Vienas kreditas lygus keturiasdešimčiai sutartinių studento darbo (auditorijose, laboratorijose, savarankiško ir kt.) valandų, t.y. vienai jo darbo savaitei. 1 nacionalinis kreditas atitinka 1,5 Europos kreditų įskaitymo sistemos (toliau – ECTS) kreditų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004 m. kovo 24 d. priėmė nutarimą Nr. 326 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 11 d. nutarimo Nr. 99 „Dėl Aukštojo išsilavinimo ir mokslo laipsnių, įgyjamų

Lietuvos Respublikoje, diplomų nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“, kuriuo nustatė, kad aukštojo mokslo diplomo priedėlis turės būti išduodamas nuo 2005 m. sausio 1 d. baigusiems 2005 metais studijas asmenims ir jiems pageidaujant, o nuo 2006 m. sausio 1 d. diplomo priedėlis bus išduodamas vietoj diplomo priedo, kaip neatskiriama diplomo dalis asmenims, baigusiems studijas 2006 ir vėlesniais metais. Jis bus išduodamas automatiškai ir nemokamai visiems aukštasis mokyklas baigusiems studentams. Diplomo priedėlis palengvins Lietuvoje išduodamų diplomų pripažinimą užsienio valstybėse.

4.1.2. Studijų Europoje patrauklumo ir konkurencingumo pasaulyje didinimas

Dėl bendradarbiavimo švietimo, mokslo ir kultūros srityse Lietuva yra pasirašiusi tarpvalstybines sutartis su šiomis užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis: Belgija (Flandrija), Bulgarija, Čekija, Graikija, Ispanija, Italija, Izraeliu, JAV, Jungtine Karalyste, Kinija, Lenkija, Rumunija, Suomija, Švedija, Šventuoju Sostu, Turkija, Ukraina, Uzbekistanu, Vengrija, Vokietija, UNESCO.

Igyvendinant Lisabonos konvencijos nuostatas, pasirašyta trišalė tarpvalstybinė sutartis dėl išsimokslinimo pripažinimo Baltijos valstybių aukštojo mokslo erdvėje. Taip pat 2005 m. kovo 9 d. buvo pasirašyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl dokumentų, suteikiančių teisę į aukštąjį mokslą, dalinių studijų, aukštojo mokslo kvalifikacijų bei mokslo ir meno laipsnių tarpusavio pripažinimo. Tokios sutartys sudaro palankias sąlygas keistis studentais ir dėstytojais, pripažinti vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą, mokslo laipsnius.

4.1.3. Aukštųjų technologijų ir inovacijų skatinimas (per regioninio vystymo strategijas, “smegenų pritraukimo” priemonės, *poles of excellence*)

Lietuvos mokslininkai parengė *Mokslo ir technologijų baltąją knygą*. Joje labai aiškiai suformuluoti mokslininkų uždaviniai kuriant naujas technologijas ir inovacijas, taip pat valstybės institucijų uždaviniai rengiant instrumentus, skatinančius mokslo potencialo panaudojimą pramonės ir ūkio plėtrai.

Pertvarkyta valstybės mokslo institutų sistema, t.y. plėtojant mokslo ir studijų integraciją sukurta universitetų mokslo institutų sistema, leidžianti šalies mokslo potencialą veiksmingiau panaudoti studijų reikmėms.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino *Aukštųjų technologijų plėtros programą, Ilgalaikę mokslo ir technologijų plėtros strategiją* (2003 m. gruodžio mėn.) bei prioritetines mokslo ir eksperimentinės plėtros kryptis. Skirtos lėšos tyrimams šiose kryptyse plėtoti.

4.1.4. Struktūrinių pokyčių, studijų kokybės ir inovacijų universitetuose skatinimas, vadybos gerinimas

Veiksmingesnis išteklių panaudojimas

Plano rengėjai siūlo peržiūrėti aukštųjų mokyklų vidinį valdymą ir siekti ne studijų programų kiekybės, o kokybės. Siūloma stabdyti studijų programų smulkėjimą ir stambinti fakultetus. Tos pačios srities studijos turi būti telkiamos viename fakultete, o ne barstomos po kelis. Tai būtų geriau panaudojami ir intelektualiniai, ir materialiniai ištekliai.

Numatoma pasitelkus tarptautinius ekspertus įvertinti universitetų veiklą atskirose studijų kryptyse, nustatyti aukštos kompetencijos centrus ir ten telkti magistrantūros ir doktorantūros studijas. Plano projekto rengėjai siūlo apsispręsti ir dėl valstybinių universitetų bei kolegijų dydžių bei jų išdėstymo miestuose, nes abejotina, ar visada tikslinga tame pačiame mieste išlaikyti kelias panašaus profilio aukštasis mokyklas.

Finansavimo reforma

Aukštojo mokslo raidos plano projekte siūloma įteisinti valstybinių aukštųjų mokyklų finansavimą iš trijų šaltinių: valstybės, studijuojančiojo ir verslo (darbdavių). Pagrindu lieka valstybės biudžeto skiriama dalis, papildomos – studento įmoka su garantuojama galimybe gauti valstybės paskolą studijų išlaidoms apmokėti ir darbdavių lėšos. Lygiagrečiai projekte numatoma suteikti mokesčių lengvatas studijų paskolas paėmusiems jauniems specialistams, įsidarbinusiems Lietuvos įmonėse. Jiems būtų gražinama mokesčių dalis paskolos išlaidoms padengti. Kitas finansavimo reformos aspektas – studijų trukmės mažinimas. Siūloma, kad dauguma abiejų studijų pakopų – bakalauro ir magistro – netruktų ilgiau kaip 5 metus. Tokią studijų trukmę numato ir Bolonijos deklaracija, prie kurios kartu su 40 valstybių yra prisijungusi Lietuva.

Studijų programų atitiktis darbo rinkai

Svarbu, kad baigę studijas absolventai įsidarbintų pagal įgytą specialybę, darbdaviai juos noriai priimtų. Todėl skatintinas aktyvus darbdavių bendradarbiavimas su aukštosiomis mokyklomis. Darbdaviai turėtų dalyvauti rengiant ir įgyvendinant studijų programas, kad būtų parengiami tikrai kompetentingi ir darbo rinkai reikalingi specialistai. Pagal siūlomą projektą darbdaviai ir studentai turėtų aktyviai dalyvauti aukštųjų mokyklų tarybose.

Bendradarbiavimas

Aukštojo mokslo raidos plano projekte taip pat numatoma įkurti Mokslo ir technologijos politikos tarybą, kurios veikloje dalyvautų Ministras Pirmininkas, švietimo ir mokslo, ūkio, finansų ministrai, akademinės

bendruomenės ir verslo atstovai. Tai leistų geriau koordinuoti už mokslo ir inovacijų politiką atsakingų valstybės institucijų veiklą.

4.1.5. Studijų kokybės užtikrinimo ir akreditacijos sistemos diegimas instituciniu ir sistemos lygmeniu (kaip priemonė sustiprinti aukštojo mokslo atskaitomybę visuomenei)

Siekiant užtikrinti gerą studijų kokybę, ypač daug dėmesio skiriama studijų programų sandarai ir turiniui reglamentuoti, jų išoriniam vertinimui ir akreditavimui. Lietuvoje veikia Studijų kokybės vertinimo centras. Vien 2004 metais atliktas išorinis nuoseklusis 91 studijų programos vertinimas, iš jų 29 studijų programos buvo vertinamos užsienio ekspertų, 50 studijų programų akredituota, Studijų ir mokymo programų registre įregistruotos 32 naujos studijų programos.

Švietimo ir mokslo ministro 2004 m. kovo 4 d. įsakymu Nr. ISAK-315 patvirtintas Kolegijų, įsteigtų reorganizuojant aukštesniausias mokyklas, veiklos kokybės vertinimo tvarkos aprašas, kuriuo vadovaujantis vertinama kolegijų, veikiančių pagal laikinąjį statutą, veikla.

4.1.6. Aukštojo mokslo institucijų atvirumas mokymosi visą gyvenimą principų įgyvendinimui (siūlant adaptuotas programas ir nenuosekliąsias studijas, kursus, jungčių tarp universitetinio ir neuniversitetinio aukštojo mokslo kūrimas, ankstesnio mokymosi pripažinimas)

Įgyvendinant Valstybinę distancinio švietimo plėtros programą, kuriai Lietuvos Respublikos Vyriausybė pritarė 2001 metais, parengtas projektas Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramai gauti. Kuriant Mokslo ir studijų informacinę sistemą, paremti 22 nuotolinio mokymosi kursų rengimo projektai, atrinkti konkurso būdu; atnaujinta nuotolinio kurso (edukologinė ir technologinė dalis) medžiaga. Nuosekliai vykdant Lietuvos nuotolinio mokymo tinklo plėtrą, 2004 metais nupirkta įranga, įsteigtos 2 naujos nuotolinio mokymo mažosios studijos ir 2 naujos nuotolinio mokymo klasės, atnaujinta įranga dviejuose jau veikiančiuose nuotolinio mokymo centruose.

4.1.7. Partnerystė tarp aukštojo mokslo, tyrimų institucijų ir verslo. Aukštųjų mokyklų dalyvavimas besimokančio miesto ar regiono iniciatyvose, ryšiai su socialiniais partneriais

Patvirtinta *Inovacijų versle programa, Mokslo ir technologijų parkų plėtros koncepcija* ir pavyzdiniai mokslo ir technologijų parkų (MTP) įstatai paskatino mokslo ir technologijų parkų plėtrą, o kartu ir atskirų regionų bei visos šalies ekonomikos plėtrą, sudarė sąlygas sparčiau diegti inovacijas šalies ūkyje, skatinti glaudesnę studijų, mokslo ir pramonės bendradarbiavimą, didinti užimtumą. Šiuo metu veikia 7 MTP, įsteigti dalyvaujant Lietuvos universitetams.

Apdirbamosios pramonės įmonėse moksliniais tyrimais ir technologijų plėtra užsiima apie 300 mokslininkų ir inžinierių. Taigi pagrindiniai rezervai naujų technologijų kūrimui yra universitetai ir valstybiniai mokslo institutai. Modernių technologijų firmų plėtrai ir aukštoms technologijoms diegti reikia palankios aplinkos. Tokią aplinką sukuria klasteriai, kurie sutvirtina tos pačios temos projektų kooperaciją. Pirmieji bandymai, ir gana sėkmingi, jau yra. Lietuvoje veikia biotechnologijos branduolys – klasteris, įrodęs savo konkurencingumą pasaulinėje produktų ir mokslo rinkoje. Jo pagrindą sudaro Biotechnologijos institutas ir iš jo išaugusios įmonės – AB “Fermentas” (reagentų genų inžinerijai ir molekulinei biologijai gamyba), UAB “Biotechnika” (biofarmacija), UAB “Biocentras” (ekologinė biotechnologija), UAB “Biok” (odos priežiūros priemonių gamintoja). Vien tik “Fermentas” savo produkciją eksportuoja į 45 valstybes, iš jų į – JAV, Japoniją, Vokietiją, Prancūziją.

Veikia *verslo inkubatoriai* (vienos apskrities, vienos ar kelių savivaldybių teritorijoje veikianči viešoji įstaiga, kuri inkubuojamiems ūkio subjektams lengvatinėmis sąlygomis nuomoja patalpas, techninę ir biuro įrangą, teikia biuro bei administracines paslaugas). Pagrindinis verslo inkubatorių tikslas – sumažinti pradedančių ir veikiančių įmonių veiklos riziką, padėti įmonėms, turinčioms gerų verslo idėjų, bet finansiškai silpnoms įsitvirtinti bei konkuruoti rinkoje. Kaip ir verslo informacijos centrai, verslo inkubatoriai lengvatinėmis sąlygomis teikia verslo informacijos, konsultavimo bei mokymo paslaugas pagrindiniais verslo pradžios bei plėtros klausimais. Pirmasis verslo inkubatorius buvo įregistruotas 1998 m. birželio mėn. Kaune. Dabar Kauno technologijos universiteto regioninis verslo inkubatorius – vienas sėkmingiausiai veikiančių inkubatorių Lietuvoje. Verslo inkubatorių veikla turi nemažą poveikį regionų ekonominei būklei, jų plėtrai. Iki 2003 m. verslo inkubatoriuose sukurta daugiau nei 860 naujų darbo vietų, inkubuota beveik 150 įmonių. Šiuo metu veikia 7 verslo inkubatoriai.

5. PROFESINIO MOKYMO PATRAUKLUMO IR KOKYBĖS STIPRINIMAS

5.1. Strateginės priemonės

5.1.1. Kopenhagos proceso rekomenduojamų diegti priemonių įgyvendinimas nacionaliniu lygmeniu (Europasas, bendrieji neformaliojo mokymosi akreditavimas, profesinis orientavimas ir informavimas, kt.)

Lietuvoje rengiamasi įdiegti *Europass* pažymėjimą: į lietuvių kalbą verčiami *Europass* aplanko dokumentai; įsteigta darbo grupė diplomu priedėliui parengti. Už *Europass* diegimą Lietuvoje atsakingas ES Leonardo da Vinčio programos koordinavimo paramos fondas.

Pradėta kurti *profesinio rengimo kokybės užtikrinimo* sistema. Ji grindžiama savianalize ir išoriniu vertinimu. 2003–2004 m. parengtas profesinio mokymo programų kokybės išorinio vertinimo modelis, vertinimo nuorodų institucijai rinkinys, profesinių mokyklų savianalizės klausimynas. Artimiausiais metais profesinio rengimo kokybės užtikrinimo sistema bus plėtojama įgyvendinant BPD numatytas priemones.

Lietuvos Respublikos teisiniai aktai sudaro pagrindą *neformaliai įgytų žinių ir gebėjimų pripažinimui*. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo naujoje redakcijoje (patvirtinta 2003 m.) įteisinta galimybė pripažinti neformaliai arba savarankiškai įgytas kompetencijas. Žinių ir kompetencijos vertinimo (įskaitant neformaliai įgytų) sistemos plėtra numatyta BPD.

2004 m. vasario mėn. Lietuvoje organizuotas tarptautinis seminaras „Neformalaus mokymosi ir savišvietos pripažinimas“, kuriame Vidurio Europos valstybių atstovams buvo pristatyti *Europos komisijos parengti bendrieji neformalaus mokymosi pripažinimo principai*. Seminarą inicijavo ir finansavo Europos mokymo fondas (ETF), organizavo Profesinio mokymo metodikos centras prie Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos.

Parengta ir patvirtinta *Profesinio orientavimo strategija* (2003 m.) bei jos įgyvendinimo planas (2004 m.). 2004 m. Lietuvoje sukurta *Atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos (AIKOS)* programinės įrangos bandomoji versija. Jos pagrindą sudaro išsami, kasdien aktualizuojama Švietimo ir mokslo ministerijos interneto svetainė¹³, veikianti lietuvių ir anglų kalbomis. Svetainėje skelbiama oficiali, integruota informacija iš švietimo registru apie universitetus, kolegijas, profesines mokyklas, jose vykdomas studijų programas, išduodamus diplomus bei daug kitos mokiniams, pedagogams, darbdaviams ir politikams reikalingos informacijos. AIKOS svetainėje pateikiama švietimo, darbo rinkos ir statistikos informacija apie aukštųjų ir profesinių mokyklų studentų, einamaisiais metais priimamų studijuoti studentų, bedarbių ir laisvų darbo vietų skaičių pagal švietimo posričius ir teritoriją. Tai pirmasis bandymas Lietuvoje ir Europoje vienoje duomenų bazėje sugretinti studijuojančių, priimamų studijuoti skaičių ir darbo rinkos poreikius. Profesinio orientavimo ir konsultavimo sistemos plėtra numatyta BPD.

5.1.2. Socialinės atskirties grupių poreikių tenkinimas

BPD numatytos priemonės neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos plėtrai, bedarbių darbumo ir integracijos į darbo rinką gerinimui bei socialinės atskirties prevencijai ir socialinei integracijai.

2004 m. Europos bendrijų iniciatyvos EQUAL lėšos paskirtos 30 projektų, parengtų socialinės atskirties grupių poreikiams tenkinti.

5.1.3. Profesinio mokymo patrauklumo didinamas

Profesinio mokymo patrauklumas didinamas kuriant *regioninius profesinio mokymo* centrus (detaliau žr. 2.2.1 ir 3.1.3 punktus), plėtojant *profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemą* (detaliau žr. 5.1.1 punktą) bei decentralizuojant profesinio mokymo įstaigų valdymą (žr. 2.2.1 ir 2.2.3 punktus). Pirmieji eksperimento rezultatai (viešųjų įstaigų statusas suteiktas 8 profesinio mokymo įstaigoms) yra teigiami: sukurtos lankstesnės valdymo struktūros, padidėjo profesinio mokymo įstaigos galimybės dalyvauti tarptautiniuose projektuose, sustiprėjo ryšiai tarp profesinio mokymo įstaigų ir darbdavių, teigiama linkme keičiasi mokinių požiūris į mokyklą kaip ugdymo instituciją, gerėja ir profesinio mokymo įstaigos įvaizdis bei pripažinimas regiono mastu.

5.1.4. Profesinio mokymo atitiktis darbo rinkos poreikiams

Ūkio šakų ekspertų grupės (ŪŠEG) yra pagrindinis ekspertas užtikrinant pirminio profesinio rengimo atitiktį ūkio reikmėms. Jos sudarytos trišalio bendradarbiavimo principu – 3 darbdavių, 3 profesinių sąjungų ir 3 švietimo atstovai. Grupės patvirtintos bendru Švietimo ir mokslo bei Socialinės apsaugos ir darbo ministrų įsakymu ir veikia prie Profesinio mokymo metodikos centro. Iš viso yra 14 ŪŠEG.

Profesinio mokymo programos turinio atitiktis rinkos poreikiams reguliuojama profesinio rengimo standartu (žr. 3.1.3 punktą) bei licencijos mokyti pagal konkrečią programą suteikimu.

Baigiamojo profesinės kvalifikacijos vertinimo funkcija visiškai perduota socialiniams partneriams (detaliau žr. 3.1.3 punktą). Toks nuo mokymo atsietas vertinimas sudaro geras sąlygas gerinti profesinio mokymo kokybę ir formalizuoti neformaliai įgytas žinias.

---

¹³ <http://www.aikos.smm.lt>

Nuo 2000 m. yra vykdomi ūkio sektorių tyrimai (žr. 3.1.3 punktą), kad būtų nustatyta paklausa mokymo poreikiams. Šių tyrimų rezultatai naudojami mokymo programų tinklui formuoti, mokinių skaičiui planuoti bei profesinio mokymo turinio korekcijai.

Profesijos pedagogų technologinės kompetencijos atnaujinimas gerina profesinio mokymo kokybę bei jo atitiktį ūkio poreikiams (žr. 2.2.2 punktą).

2004 m. pradėta kurti profesinio mokymo atitikties ūkio poreikiams stebėsenos sistema (metodologija absolventų įsidarbinimo stebėjimui testuojama statybos srityje).

5.1.5. Vyresnio amžiaus asmenų kompetencijų didinimas

2003 m. pradėta įgyvendinti Lietuvos darbo biržos *vyresnio amžiaus bedarbių 55+ užimtumo rėmimo programa*, kuria siekiama didinti jų užimtumą bei galimybes kuo ilgiau išsilaikyti darbo rinkoje.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis 2003 m. profesinio mokymo programose dalyvavo 2783, o konsultuota 6724 50 m. ir vyresnių asmenų (taip pat žr. 3.1.3. punktą).

5.1.6. Jungčių tarp bendrojo lavinimo, profesinio mokymo ir aukštojo mokslo derinimas

Profesinėse mokyklose pradėtos steigti *technologinės gimnazijos*, kurios teikia bendrąjį vidurinį išsilavinimą ir vykdo ikiprofesinį ugdymą, t.y. nesuteikia kvalifikacijos ar profesijos. Mokiniai, įgiję gimnazinį vidurinį išsilavinimą, toliau gali rinktis ar studijuoti aukštosiose mokyklose ar tęsti mokslą pagal profesinio rengimo programas toje pačioje mokykloje.

Suformuotas *valstybinių kolegijų* (aukštųjų neuniversitetinių studijų teikėjų) tinklas (žr. 2.2.1. punktą).

5.1.7. Profesinio mokymo personalo kompetencijų tobulinimas

2002 m. parengti *profesijos pedagogų rengimo plėtros dokumentai*: Profesijos mokytojų/dėstytojų rengimo Lietuvoje koncepcija ir Profesijos mokytojo/dėstytojo profesijos standartas.

2002 m. Vytauto Didžiojo universitete pradėtas *pirminis profesinis mokytojų rengimas* pagal modulinę programą.

2004 m. pradėtas profesijos pedagogų *technologinės kompetencijos atnaujinimo* procesas (žr. 2.2.2 punktą).

2004 m. Lietuvoje įsteigtas *Lietuvos profesijos pedagogų profesinio tobulėjimo tinklas*, kuris yra Europos tinklo TTNET dalis.

5.1.8. Darbo rinkai reikiamų gebėjimų ir kompetencijų nustatymas

Gebėjimų poreikiai ateičiai iš dalies nustatomi ūkio sektorių tyrimais (žr. 3.1.3 ir 5.1.4 punktus). Numatoma 2005-2008 m. atlikti *išankstinio gebėjimų poreikio nustatymo tyrimą* viename ūkio sektoriuje.

5.2. Pagrindinės kliūtys įgyvendinant profesinio rengimo iniciatyvas.

Pagrindinės kliūtys įgyvendinant profesinio rengimo iniciatyvas yra šios:

- dermės tarp pirminio ir tęstinio profesinio mokymo stoka;
- nepakankamai išplėtos sąsajos tarp švietimo sistemos grandžių;
- visuomenės nuostata profesinio mokymo atžvilgiu.

Pagrindinės reformuotinos sritys įgyvendinant profesinio rengimo iniciatyvas yra šios:

- profesinio mokymo *patrauklumo didinimas* (galimybės profesinį išsilavinimą turintiems asmenims siekti aukštojo mokslo; mokesčių lengvatos darbdaviams, remiantiems savo darbuotojų mokymą ir studijas; profesinio mokymo fondo įsteigimas, kurį valdytų darbdaviai sektoriniu principu; padidintos stipendijos pasirinkusiems paklausias rinkoje, tačiau nepopuliarias tarp jaunimo, profesijas);
- praktinio profesinio mokymo gerinimas (praktinių mokymo centrų steigimas, kuriuose praktinius įgūdžius tobulintų visų švietimo ir mokslo įstaigų kontingentas bei įmonių darbuotojai);
- nacionalinės kvalifikacijos sistemos, kuri apimtų visas švietimo grandis, koncepcijos parengimas;
- pirminio ir tęstinio profesinio mokymo įstaigų tinklo optimizavimas kuriant regioninius profesinio rengimo centrus.

6. EUROPOS DIMENSIJA ŠVIETIME IR MOKYME

6.1. Mobilumo skatinimas. Administracinės ir teisinės kliūtys mobilumui. Kompetencijų ir kvalifikacijų pripažinimo, patikimumo, skaidrumo problemos

2004 metais Lietuvai įstojus į ES, trijų mobilumą skatinančių programų *Comenius*, *Erasmus*, *Grundtvig* biudžetas išaugo. Lyginant su 2003 m. šioms programoms gaunamų iš Europos Komisijos lėšų kiekis išaugo beveik keturis kartus: nuo 4,2 mln. litų 2003 m. iki 14,8 mln. litų šiemet. Preliminariais duomenimis, pagal studentų mainų programą „Erasmus“ 2004/2005 mokslo metais išvyko 1500 studentų, tai 300 daugiau negu pernai. Per tą patį laikotarpį užsienyje stažavosi apie 600 dėstytojų. 2004 m. pagal „Comenius“ mokyklų mainų

programą išvyko beveik 200 mokyklų grupių. 2003 m. šis skaičius nesiekė šimto. Lietuva taip pat tampa vis patrauklesnė kitų šalių studentams. Daugėja studentų, atvykstančių į Lietuvą pagal „Erasmus“ programą. Šiais mokslo metais atvyko beveik 500 studentų, tai dukart daugiau nei pernai. Būsimieji mokytojai, dalyvaujantys pradinio mokytojų rengimo projekte, taip pat aktyviau domisi Lietuva. „Comenius“ kalbų asistentų Lietuvoje sulaukiama iš Vokietijos, Italijos, Didžiosios Britanijos ir kt.

Profesinės mokyklos bei kolegijos aktyviai dalyvauja mobilumo projektuose: 2003 m. ES Leonardo da Vinci programa finansavo 58 mobilumo projektus, 2004 m. – 52 mobilumo projektus. Ateities perspektyvos sietinos su nacionalinės kvalifikacijų sistemos, kuri apimtų visas švietimo grandis, sukūrimu bei *Europass* sistemos įdiegimu Lietuvoje.

Pagrindines kliūtis akademiniam mobilumui galima būtų išskirti šias:

- informacijos apie Lietuvą bei šalies aukštąsias mokyklas trūkumas;
- mažas studijų programų užsienio kalba pasirinkimas;
- studijų programų nesuderinamumas;
- kompetencijų ir kvalifikacijų pripažinimo mechanizmų trūkumas;
- migracijos sunkumai (vizų, leidimų laikinai apsigyventi gavimo ir išdavimo procedūrų sudėtingumas);
- prastos buitinės sąlygos;
- šalies įvaizdis.

6.2. Europos dimensijos integravimas

6.2.1. Kokios pagrindinės priemonės šalyje įgyvendintos, kad mokiniai, baigę vidurinę mokyklą, turėtų išsiugdę reikiamas kompetencijas sėkmingai adaptuotis gyvenimui Europoje ar plačiajame pasaulyje?

Parengtas ir išbandytas (1000 vnt.) Europos kalbų aplankas Lietuvos vidurinės mokyklos mokiniams (16–19 m.).

Vykdomi du pilotiniai projektai, skirti užsienio kalbos ir dalyko integruotam mokymui (lietuvių–anglų, lietuvių–prancūzų, lietuvių–vokiečių) ir dvikalbiam mokymui (lietuvių–rusų).

Plečiamas ankstyvasis užsienio kalbų mokymas, didėja mokinių skaičius, kurie nuo pradinės mokyklos 2 klasės pasirenka mokytis anglų kalbos.

Mokytojai dalyvauja Comenius programos projektuose. 2004 m. buvo finansuota 116 Comenius 2.2 paraiškų (kalbiniai, bendrieji kursai, kalbų asistentai). Paramą gavo 3 pradinio mokytojų rengimo projektai (24 studentai dalyvavo mainuose pagal šiuos projektus). Comenius 1 „Europos mokyklų partnerystės projektai“ finansuota iš viso 182 projektai.

Atnaujinant bendrąsias lavinimo programas iki 2007 m. numatoma išryškinti kompetencijas, kurias mokinys turėtų įgyti baigdamas vidurinę mokyklą, kad galėtų būti savo šalies, Europos ir pasaulio ateities pilietis.

6.2.2. Kokios priemonės įgyvendintos integruojant Europos dimensiją ir tarpkultūrinį švietimą rengiant mokytojus?

Europos dimensija integruojama įvairių mokomųjų dalykų programose. Pavyzdžiui, pradinio ugdymo pasaulio pažinimo, pagrindinio ugdymo geografijos, pilietiškumo pagrindų programoje Europa yra pasirinkta kaip integruojančioji tema. Mokiniai aptaria Lietuvos kaip Europos Sąjungos valstybės vaidmenį, Europos integracinius procesus, Europos Sąjungos šalių bendradarbiavimą, kultūrų įvairovę, gyventojų mobilumą, ekologinės pusiausvyros išsaugojimo problemas. Jie diskutuoja, ką reiškia būti europiečiu, aptaria žmogaus ir vaiko, Europos vertybes.

Parengtos Integruojamųjų programų gairės, kurios apima mokymąsi mokytis, komunikavimą, pilietiškumą, verslumą, kultūrinę kompetenciją, sveiką gyvenseną ir saugią aplinką.

6.2.3. Kokių priemonių šalis dar turėtų imtis, integruodama Europos dimensiją į švietimą?

Didžiausia problema yra mokytojų pasirengimas įgyvendinti naują ugdymo turinį, taikyti šiuolaikinius mokymo ir vertinimo metodus. Iki šiol nerengiami mokytojai ankstyvajam ir integruotam kalbų ir dalyko mokymui.

Europos dimensija turėtų būti ryškiau ir giliau atskleidžiama ugdymo turinyje, mokytojams trūksta metodinės medžiagos.

Reikia labiau išplėsti integruotą kalbų ir dalyko mokymą, siekti, kad mokiniai anksčiau išmoktų užsienio kalbų ir būtų didesnė jų įvairovė (ne tik anglų, vokiečių ir prancūzų).